

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Tanker til nøiere Eftertanke

om

lærd Underviisning og dens Formaal.

Indbydelseskrift

til den offentlige Examen i Sorøe Academies Skole,

som begynder den 21de Julii 1829,

ved

Peder Hjort,

Rector i det tydske Sprog og Literatur.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Sof- og Universitets-Bogtrykker.

I n d l e d n i n g.

Da de af mine ærede Colleger, som før mig have skrevet Program til vor Skoles Hovedexamen, med saa megen Lærdom og en saa grundig Udførlighed have behandlet dybtgaaende og strengt videnskabelige Materier, saa er det ikke uden en vis Vængstelighed, at jeg ganske har fulgt en individuel Lyst — da det tilfaldt mig at udgive Indbydelseskrift til dette Aars offentlige Examen — i det jeg valgte, fremfor Andet, at fremsætte nogle af de Bemærkninger, som jeg, deels ved selv at undervise, deels ved at overvære forskjellige Slags Examina, deels ved Samtale med Skolemænd har haft Leilighed til at anstille. De ere, i strengeste Forstand, hvad den gammeldags Titel, jeg har anvendt, udsiger; thi den Gjenstand, jeg skriver om, lærd Underviisning og dens Formaal, er af saa høi Bigtighed paa Grund af den gennemgribende Indflydelse, som Kundskab og dens Erhvervelse har paa Livet, baade det offentlige og private, at der hører en langt større Erfaring og et ganske andet omfattende politisk Overblik, end jeg er i Besiddelse af, til at sige noget Udtømmende og Afgjørende

om den. Men da jeg troer, at en streng Undersøgelse i den Retning, som jeg har forfulgt, meget snart, maaskee endnu i vor Levetid, vil blive nødvendig, saa meente jeg, at selv løselig henkastede Bemærkninger, af saadan Art, kunde være et passende Bidrag til at forberede denne Undersøgelse, og især til at udfinde hvorledes Spørgsmaalet, der er at besvare, skal stilles. Endelig var mig det en vigtig Bevæggrund, at et Leilighedskrift, som nærværende, kan vente en Overbærelse, som en selvstændigt udgiven Bog meget mindre kan gjøre Regning paa.

Om den Orden, hvori de efterfølgende tvende Stykker ere aftrykte, anseer jeg det for nødvendigt at tilføie, at Stykket om Karaktererne er bleven sat først, fordi denne Gjenstand var den planeste og den, hvorom jeg kunde haabe at sige Noget, der i sig selv var sikkrere. Undersøgelsen om Metoden forudsætter saa Meget og hænger sammen med saa vidtløftige og vanskelige Spørgsmaal, at det Meste, som herom kan siges for Djeblikket, maa staae og falde med meget Andet, hvorom der dømmes meget forskjelligt, men som jeg blot turde berøre. Hvad jeg har vovet at sige herom er derfor i sig selv usikkrere, og derfor er dette Stykke sat sidst. Andre Hensyn vilde have fordret en modsat Orden.

Om Karakterer.

Der vil formodentlig altid blive Uenighed mellem Skolemand om, hvorvidt Karakterer ere gavnlige eller ikke. I al Fald her dette Spørgsmaal ikke afgjøres for sig, da det hænger saa noie sammen med det langt almindeligere om Gavnligheden af de utallige Opmuntringer og Belønninger, som nu i mange Livets Forhold udføres med rund Haand, og som oftere endog saa træde istedenfor Pligtens og den naturlige Følelsses Bud. Saameget kan vel ansees som afgjort, at man i at straffe Uflid og Skjedsløshed tør gaae langt videre, end det, paa den modsatte Side, er raadeligt at stige med Belønning og især med Roes. Uddeling af Premier, bestaaende af Bøger, er udentviol mindre Fadelig end man i nyere Tider synes at antage, kun maa det være Bøger, som passe sig for Disciplen, og som han kan have Lyst til at læse paa egen Haand, og det er vist et Feilgreb, naar man, som jeg har oplevet, giver en Dreng, paa 10 $\frac{1}{2}$ Aar, Rahbet om den danske Stiil og Badens Forelæsninger over det danske Sprog, og derpaa, Aaret efter, Schytte om Danmarks og Norges politiske Forfatning. Men naar Overleverelsen af et saadant Tegm ikke ledsages af upassende Tiltale, saa vil udentviol Fornøielsen, over at faae Noget, dulme den Fadelige Selvtilfredshed, som den offentlige Fremkaldelse og Udmærkelse i det Hele kunde vække. Denne Belønningsmaade, som desuden paa een Gang er baade sym-

bolist og haandgribelig, stemmer ogsaa med Menneskets Natur, der umulig ganske kan undvære udvortes Tegn, ja trænger til dem fra den første Barndom af, indtil det sidste Aandedræt.

Offentlig Roes derimod, ja selv den ganske private, anseer jeg for et særdeles farligt Opmuntringsmiddel. Ordets Magt er uberegnelig. En Ytring, der synes ganske passende og aldeles retfærdig, kan som giftig Udsæd falde i den unge Sjæl, og vække en Bevidsthed hos Disciplen, der i sin Art og Virkning kan sammenlignes med den Rundslib, det forbudne Træes Frugt meddeelte. Et overrakt Tegn paa Tilfredshed kommenterer derimod kun Disciplen selv over, oftere vel urigtigt, men en saadan falsk Kommentar maa regnes til den uundgaaelige Misbrug, som Alt i Livet er udsat for, og den glemmes langt lettere end de smigrende Ord, som høres af den Foresattes Mund. Jøvrigt maa man vistnok antage, at Belønninger, som hine omtalte, ingenlunde ere fornødne, ja at de oftere, naar en Skoles øvrige Indretning og Bestyrelse ikke passer med dem, kunne volde stor Skade og udarte til tomt Pralerie og Djenslyst. Især kun i Modsætning til den farlige offentlige Roes har jeg villet tale deres Sag. At skade ved at tildele offentlig Daddel behøver man derimod at være meget mindre ængstelig for. Ungdommens lette Sind kommer desværre her med i Beregning. Men især kan man bygge paa, at Skamfuldhed ikke saaledes kan udarte som Selvtilfredshed. Vel har streng Daddel, om nok saa retfærdig, undertiden avlet en beklagelig Trods eller reen Forsagthed, men dette Uheld er dog langt sjeldnere, i Sammenligning med hvor ofte den meddeelte Roes har gjort en flink Discipel ligegyldig eller en talentfuld overmodig og forsængelig. Daddel tilskynder desuden, naar den mildt og dog alvorligt anbringes, paa en naturligere Maade end Roes, da den peger fremad og trænger paa, medens Roes standser den Arbeidende for at pege tilbage paa det, som allerede er udrettet. Forresten ligger det i saadanne Betragtningers Natur, at Omstændigheder og Hensyn til individuelle Karakterer ofte fordrer en Afsigelse fra det, som i Almindelighed erkjendes for det ene Rigtige.

De gamle ærværdige Karakterer, som vi endnu bruge ved alle akademiske Examina, har man i nyere Tider været utilfreds med, og man har opstillet en anden Række, de saakaldte danske Karakterer, der indeholde 6 Grader. Dog indfertes

snart igjen de gamle Karakterer ved Examen Artium og ved de øvrige akademiske Examina fik de nye Stet ikke Indpas. I Bestemmelsen af disse to Rækkers Paaefelighed maa der uden tvivl gjøres væsentlig Forskjel paa Skolen og Højskolen.

De Karakterer, der daglig skulle bruges i en Skole, maae fornemmelig have den Egenskab, at de saa træffende som muligt ere i Stand til at betegne de forskjellige Grader af Flid og Kundskab, der af den store Masse af Disciplene lægges for Dagen. Det, som enkelte gode eller flette Hoveder præstere, og den særegne Bedømmelse, som enkelte gode eller flette Svar udfordre, kan ikke indrømmes nogen væsentlig Indfyldelse paa en Karakterer nærmere Fastfattelse. Under den daglige Anvendelse kan man neppe ganske undgaae Brugen af vilkaarlige Tillægstejn, hvor skuffende og skadelige disse ogsaa kunne blive, naar de ikke længer behandles som sjældne Undtagelser, og man bør derfor opgive det, som en tom Indbildning, at udfinde et Schema, hvori uden videre alle Disciples Svar kunne indpasses. (For ikke at blive trættende omtaler jeg kun det Mundtlige, endstjøndt det Skriftlige ikke ganske bedømmes paa samme Maade, men dog analogt. Disciplens Nærhedsnærrelse, hans egne Rettelser af det Urigtige, han hører, i det han siger det, hans Øvelse i at gjætte Svaret af selve Spørgsmaalet, hans Reminiscenser o. m. a. kunne ikke komme ham til Hjælp ved det skriftlige Arbejde; men dette maa dog have Indfyldelse paa Bedømmelsen. Paa den anden Side kan der i Stilen vises meer Tænksohmhed, selv i Feiltagelserne, ligesom der i det Skriftlige kan lægges større Tænksohmhed og Skjodesløshed for Dagen end under den mundtlige Examination, da Stilen kan overvies længere og oftere end det mundtlige Svar, og da Grammatik og Lexicon ere sikrere Hjælpemidler end den blotte Hukommelse, hvortil den mundtlige Prove fornemmelig stætter sig).

Betragter man nu den almindelige Masse af daglige Præstationer, da er det vel saare vanskeligt i egentlige Definitioner at angive hvormange tydeligt adskilte Grader disse bør afdeles i; men en Sammenligning af flere Erfaringer kan dog vel lede til en temmelig sikker Fastfattelse af Grænderne. Hvad jeg troer at have bemærket, er, at alle Svar kunne reduceres til fire Hovedklasser, af hvilke den første og den sidste atter taber sig i en Nærlighed. 1) Enten er Discipelen vel forberedt og

svarer sikkert, uden at søge de bekjendte Omstøob; 2) eller han kan, som man siger, ikke Lectien rigtigt, fordi han i for kort Tid har seet paa den, eller af Magelighed, eller fordi han havde Andet i Hovedet, ikke har søgt til Hjælpebidlerne og ikke tilstræffeligen har estertænkt hvad han standsede ved, eller ogsaa af Mangel paa Evne har misforstaaet det; 3) eller han viser sig kun lidet forberedet, enten fordi han kun har faaet læst paa en Stump af Lectien, eller ganske fjedesløst har overfaret den, eller ogsaa fordi Lectien aldeles var over hans Kræfter og Kundskaber; 4) eller han blotter strax og grovelig sin Dovenskab og Forsømmelighed. De anførte Aarsager til de forskjellige Præstationer ere naturligtviis kun at betragte som Exempler. Der gives jo utallige andre, f. Ex. naar en talentfuld Discipel af Storagtighed eller Ungdoms-Letsind forsøger paa at extemporere og nu forplumrer sig, naar det maadelige Hoved taber Taalmodigheden, naar den ellers flinke Dreng er bleven forstyrret af Familienfester, Skovtoure eller lignende, naar en Discipel ved et Uheld i den foregaaende Time er kommen ud af Fatning, naar den Ueefjære skammer sig ved at tilstaae, at han har taget Feil af Pensums Længde, eller ikke havde beregnet, at man den Dag vilde naae saa langt, o. s. v. o. s. v. Paa den anden Side kan Tilfældet, som Enhver veed, undertiden medføre et ufortjent Held i det Mundelige og afvinge Læreren en gunstig Karakter, som han vel veed, den Paagjeldende ikke fortjener og endnu mindre havde gjort Regning paa. Men om nu ogsaa Læreren, af Billighed eller anden Grund, vil i sin Bedømmelse tage Hensyn til hine særlige Betingelser, saa forandres dog derved Intet i det egentlige Phænomen, eller deri, at de allerfleste Svar, for sig betragtede, kunne henføres til hine fire Hovedklasser.

Sammenlignes nu disse fire Klasser med vore tvende Karaktertrækker, saa stemmer ingen rigtig dermed. For 1te Klasse finder jeg, at Laudabilis er en fuldkommen passende Karakter, ligesom Haud illaud. betegner 2^{den} Klasse temmelig træffende. Men for 3^{die} og 4de Klasse har den latinske Række kun een Karakter, nemlig Non contemnendum, der efter sin verbale Betydning bedst betegner 3^{die}, men, efter Brugten, ubelukkende anvendes for 4de Klasse. Men dette mener jeg (man erindre, at jeg her kun taler om Skolen) er en væsentlig Mangel ved den latinske Række, at den kun har 1 Karakter imellem Laud. og N. c., hvorved

Hauderne faae et utilborligt Omfang. Og dette Omfang bliver saameget større, og altsaa saameget skadeligere, som den største Masse af Svar hverken ere saa gode, at de ligefrem fortjene den første af hine Karakterer, eller saa flette, at de billigen kunne straffes med den sidste. I den Henseende er den danske Rækkes Nogetledes og Maadeligt uidentviol at ansee som meget heldige Betegnelser for 3^{die} og 4de Klasse. Dens Godt derimod har den formelle Feil, at det ikke, som Haud illaud., er negativt, men bekræftende, og tillige den reelle, at man langt fra saa let, som ved det Latinske, kan glemme at tænke paa Ordets Betydning i Sproget selv. Men Ordet Godt synes mig for ædelt, næsten for helligt, til at betegne Noget, der staaer paa Grændsen af det Daddelværdige. Den naturlige Følelse fordrer uidentviol, at Karakteren Godt tillagdes samme Værdie som den, Laudet har. Neppe vil f. Ex. nogen Lærer, i det han nedskriver denne Karakter, sige til Disciplen (saaledes som man jo ofte ledsager Karakterens Nedskrivelse med en mundelig Bedømmelse): "det var godt", eller endogsaa blot "det var ret godt." Disse Uttringer vil man derimod ganske naturligt komme til, naar man tildele En Laud. eller Megetgodt.

Dette betydelige Fortrin ved den danske Række, at den har to Karakterer for de Svar, som unægtelig ere de hyppigst forefaldende, svækkes dog i mine Tanker endeel derved, at den ogsaa opstiller to bestemte Karakterer for den langt mindre talrige Klasse af Svar, der egentlig ere saaledes, som de bør være, og ved hvis Afslagselse Disciplen kan siges at opfylde sin Pligt. Men det er vist ikke gavnligt for denne, at der strax fra Ungdommen af ligesom aspæles for ham to bestemt forskjellige Grader i denne Opfyldelse; og det gjer dog den danske Række i det den antager Udmærketgodt for høieste Karakter, ved Siden af hvilken alligevel Megetgodt skal, men neppe kan, forsvare sin betydelige Værdie. Den latinske Række har deri et stort Fortrin, at den betragter p. c. som et blot udmærkende Tillæg til den bedste eller eneste egentlig gode Karakter, uden at dennes Værdie realiter derved forandres. Laudet bliver saaledes Glidens og Dygtighedens egentlige Løn; Tillægget mere den gunstige Lykkes Gave. I Skolen er det kun ved en Misbrug, sikkerlig avlet deraf, at man sølte Trang til fire bestemte Karakterer, men kun havde tre (Laud., Haud, N. c.), at Laud. p. c. har faaet en Karakters reelle Værdie. Det sande

Forhold mellem Karaktererne er derved bleven forrykket, og Disciplen faaer nu uden-
tvivl oftere et Laud., hvor han kun burde have Haud., hvilket atter har en standsende,
maaskee endog saa svækkende Indflydelse paa hans Glid og Fremadstræben. Det for-
staaer sig vel, at der ligger noget Vilkaarligt i al Karakter-Uddeling og endnu mere
i den Værdie, der tillægges de forskjellige Tegn, men et ligeligt Forhold mellem
Karakterens og det Præstertes Grader maa dog aldrig mangle, thi derved taber den
første sin Virkning.

Den modsatte Yderlighed betegner den danske Række ligeledes med en be-
stemt særskilt Karakter: Slet. Mod denne kan uden tvivl indvendes det samme som
mod Udmærketgode, nemlig, at den hæver det ovenover staaende Maadeligt, ligesom
Udmærketgode nedtrykker Megetgode. Thi naar Disciplens Svar er under en vis
naturlig Grad af Ringhed, saa kan man ikke længer egentlig gjøre nogen Forsjæl
paa hvad han siger, og altsaa heller ikke tillægge det specifiisk forskjellig Værdie.
Nogen Confusion er der altid med i Spillet, naar han ikke just er uden al Blyhed
eller Uvædselsel. I al Fald synes mig hans Udsærd at qualificere sig til anden
Art Straf end den, som en Karakter indeholder. Den Lille giver man da langt
bedre sit Drefigen, den Større en drosi Trettesættelse, en Anmærkning eller hvad
andet Straffemiddel Skolens Indretning tilbyder.

Den latinske Rækkes Nul er ogsaa en bestemt Karakter for det, som blot
synes at være en Yderlighed. Som Tegn har det den Inconveniens, at Læreren
saa let kommer til at lægge en halv frygtelig Betydning deri, og derfor uddeler det
sjældnere end han burde; ja jeg troer, at dette er saa uundgaeligt, at man alene
derfor skulde opgive det som Tegn for en bestemt Karakter. Ellers var det ganske
passende, da det jo kun vil sige, at Disciplen Intet veed af det, som for Øjeblikket
med fuld Ret forlanges af ham, og derfor gjerne uden al Rigorisme kan gives den,
der har sagt meer end een — i og for sig — rigtig og fornuftig Ting. Som Ka-
rakter har Nullet den Mangel, at om det ogsaa kunde lykkes at bringe N. c. op
til at betegne den 3^{die} Klasse af Svar, og altsaa til at svare til Nogetledes, saa
kunde dog ikke Nullet hæves til at betegne 4de Klasse, saaledes som Maadeligt.
Nullet vil nok i enhver Karakter-Række bedst kunne betegne det modsatte Extrem

af Udmærkelsen, hvoraf maatte følge, at det ikke bragtes med i Beregning, hvor fire Karakterer allerede havde, men kun stod i Rubriken til Vanære, og regnedes som den fletteste Karakter, ligesom Laud. p. c., i Regningen, gaar lige med Landabilis.

En videløstig men lidet lovende Undersegelse kunde anstilles om hvorledes Karaktererne skulde stige og falde i Værdie. Det beqvemteste er unægtelig, naar Værdien udtrykkes i Tal, at lade dem stige parallel med Talrækken. Men der kan dog siges Udskilligt til Anbefaling af andre Progressioner, f. Ex. naar man regnede: Maadeligt = $\frac{3}{4}$, Nogenledes = $1\frac{1}{2}$, Godt = 3, Meget Godt = 6, eller Meget Godt = 2, Godt = 1, Nogenledes = $\div \frac{1}{2}$, Maadeligt = $\div 1\frac{1}{4}$, o. s. v. Udslaget i Valget mellem saadanne vilkaarligt antagne Beregningsmaader kom dog maaskee tilsidst en uvedkommende Omstændighed til at gjøre, nemlig den, at enhver anden end den simple, som følger Talrækken, var for lidet overffuelig og for vildledende i Anvendelsen.

Et Spørgsmaal, som det uden tvivl er vigtigere at faae besvaret, er det om halve og treqvart Karakterer. Betegnes nemlig de daglige Karakterer ved Tal, saa give, som bekjendt, mange Lærere Tallet et Tillæg af Brev for at træffe Sandheden nærmere; Andre tilføie et Plus, et Spørgsmaalstegn, et Bix og lignende. Men jeg troer, at man skuffer sig selv paa en dobbelt Maade. For det første synes denne neagtige Retfærdighed at overse, at dens Beregning mangler tilberlig Grundvold, da den betragter alt det Tilfældige, der kan ledsage en Examination, som noget absolut Sikker, i det at den maa tage et lige saa stort Hensyn til Enkeltheder som til det Hele, førend Anledning gives til at vedføje disse Differentser. Vel bør et enkelt Svar ofte have megen Indflydelse paa det hele Svares Bedømmelse, men saa er det ikke for Meget at lade denne Indflydelse bestaae i en heel Grads Forandring. For det Andet overseer man, at en saadan Tjerdedeel, eller et lige saa meget gjeldende Tegn, som man tilføjer, ofte virker, som om en Heel tilføjedes; men denne Heles Tilføjelse vilde man dog meget modsætte sig. Man handler alsaar ofte imod sin egen Hensigt. Den bedste Maade at overbevise om Upaalideligheden i denne Betegningsmaade, var maaskee at forlange af vedkommende Lærere, at

f. Ex. Udmærketgodt fattes = 20, Megetgodt = 16, Godt = 12, Temmelig-godt = 8, Maadeligt = 4, og at de nu for hver Lectie skulde give Karaktererne 19, 13, 7, 12, 11, 3, 1, 14, o. s. v. De vilde uden tvivl geraade i den højeste Forlegenhed og erkjende det Indbildte i denne Retfærdighed. Og alligevel følge de, under en tilsyneladende sikker Form, netop denne Methode. I al Fald var det neppe uvigtigt, at alle en Skoles Lærere i saa Henseende fulgte samme Regler og strengt anvendte eens Tillægstegn.

Endnu staaer tilbage at betragte Karakterernes Virkning i Skolen. Denne Gjenstand er næsten ligesaa disputabel som selve Karaktererne, og den vil, ligesom disse, ikke kunne bestemmes definitivt uden i Forening med andre lignende Forhold i Staten. Hvad jeg her ønsker at yttre mig om er især Sammenregningen og Omflytningen. Jeg formener nemlig, at en maanedlig Sammenregning er for langt et Tidsrum. Disciplen faaer i disse fire til fem Ugers Lob, naar enkelte underordnede Sag fraregnes, saa mange Karakterer, at de meget ofte gjensidig have hinandens Virkning, og det udkommende Middeltal kun som en mat Kugle træffer uden at staae. Fremdeles kan man neppe antage, at Billedet af saa mange Ugers Flid og Uflid ret levende staaer for Disciplens Sjæl (enkelte ivrige Aander fraregnede, der holde stadig Control med de nærmeste Sidemand), og naar han derfor modtager sin maanedlige Hovedkarakter, mangler han vist meget ofte de Data, som skulde vise ham dennes Rigtighed; men uden at Disciplen erkjender denne Rigtighed, kan man ikke antage, at Karakteren har vedbarlig Indflydelse. Endelig synes, især i de mindre Klasser, en heel Maaned at være for lang Frist for alle de Lærsindige, der fra Dag til Dag opsatte Forbedringen. Karakterens Forkyndelse er ligesom Opgjørelse af den Mellemlægning, Lærer og Discipel have med hinanden; derefter begyndes paa en frisk med fornyede Forsætter, men til dette Punkt udsættes ogsaa meget ofte Forbedringen. Det er derfor uden tvivl klogest at afslutte denne Regning tiere, og da tilbyder sig af sig selv den ugentlige Tidens Afdeling. I en Uge bør vel Læreren kunne faae hele Klassen examineret, naar Timetabel og Underviisningsmethode ere hensigtsmæssig indrettede; det skader i al Fald ikke, om flere Disciple kun have een Karakter og andre slet ingen. Den ugentlige Sammenregning vilde give et

mere variabelt, altsaa mere karakteriserende, og for Lærer og Foredatte mere oplysende Udfald. Men dette synlige Billede paa Ustædigheden kunde afgive en betydelig Spore for den, i det Hele flittige, men dog tillige barnlig-flygtige Discipel. Og hvor stort er ikke disses Antal? Hvorimod den maanedlige Sammenregning udviker dette Karakteristiske, og skjuler tildeels det, som den just skulle stille i sit rette Lys, nemlig de Karakterer, som Discipelen har erholdt for det daglige Arbeide. Ikke uvigtig synes den hver Gang mellemkommende Søndag at være, der stiller baade tydeligt og skjont hver Uge fra hinanden, og om den langtsaa altid vilde anvendes til at betænke den nye Uges Færd, saa afgiver den dog en Opmuntring, ja et levende Symbol, som ikke kan være uden Virkning paa det unge Gemyt. Forresten gjelde disse Bemærkninger især de nedre Klasser, og det kunde vel være et Forsøg værd i latinske Skoler, som de nu ere, at indføre i øverste Klasse en særegen Bedømmelsesmaade eller at vove at indskrænke den til de Karakterer, som tildeles ved Examina.

En lignende Gradation var sikkerlig meest passende i Omflytningen. De Mindste kunde man godt ugentlig kaste om mellem hinanden. En Maaned synes næsten for lang for deres barnlige Utaalmodighed. De mellemste Klasser kunde rykke op og ned efter en simpel Opgjørelse af Maanedens fire eller fem ugentlige Karakterer. Men de Ældre kunne neppe have væsentlig Gavn af saa hyppigt at skifte Plads. Maaskee vil endogsaa forskjellige Erfaringers Sammenligning lære, at de kunne støves eller vækkes til en falsk Tingeaagt for Tingene; thi Naturen selv begynder at give Ynglingen noget Stationært og Ubejeligt i Sammenligning med Barnet, som man ikke skal træde altfor nær, end sige ville knække, ved en Behandling, der kunde faae Skin af at være pueril, endskjønt, paa den anden Side, dette baade skal og heller ikke vanskelig kan beherskes.

Hvad endelig Heistolen angaaer, da er udentviul Forholdet der anderledes. Karaktererne ere ikke her Belønning og Straf for Flid paa den Maade som i Skolen, men egentlig en compendies Attest om den Studerendes Duellighed. Her gjelder det ikke Dage men hele Aar, og Bedømmelsen maa derfor omfatte Adskilligt, som aldrig kommer under Skolemandens Censur. Her synes derfor saa faa

Karakterer som mueligt at være rigtigst, nemlig en for de Duelige, en for dem, som ikke ere uduelige. Tre Karakterer forudsætter allerede en Forskjel mellem Individuerne, der er større end den, en Stat synes at kunne betragte som almeengjeldende mellem sine Embedsmænd, omendkjent desværre disse, i Gjerningen, stabilere en endnu større indbyrdes Afstand. Derfor bevirker ogsaa N. c. en Art factisk Rejection, forsaavidt som den, der har erholdt denne Karakter, sjældnere nu søger at gaae frem i den lige Retning, som Examen peger paa, men staaer ind paa en Sidevei. Ved Højskolen have derfor uden tvivl, selv allerede ved den første Prøve-Examen, de gamle latinske Karakterer det afgjorteste Fortrin fremfor de andre hidtil foreslaaede. At Standpunktet kan forrykkes, ligesom i Skolen, falder naturligviis ikke Karaktererne til Last. Saaledes var, da jeg laae ved Universitetet, Laudabilis den staaende Karakter ved juridisk Attestats og Alt, hvad der var over saavel som under denne, næsten at betragte som affødt. • Theologerne, paa den Tid, gif til en modsat Yderlighed. De potenserede temmelig spidsfindigt den Udmærkelse, som kunde tildeles Laud., hvorved denne hæderlige Karakter selv virkelig sattes i Skygge. Man meente, at dette foranledigedes tildeels derved, at Udsættelse ved denne Examen kom under Censur, der ikke vedkom, strengt taget, den theologiske Attestats, især da flere yngre Lærde først efter mangehaande roesværdige Studier underkastede sig den. Hvorom Alting er, saa var Standpunktet forrykket og derved Karakterens tilsigtede Virkning svækket. Men Eligt er temporært, og man vil sikkert bestandig, efter saadanne Afvigelser, komme tilbage til disse Karakterers simple men energiske Anvendelse.

Om Metboden.

Ars longa, vita brevis. Med denne Devise i Skjoldet kan man vel vove at opstille en Mening om Underviisningsmetboden, uden at staae Fare for at kaldes ubeskedet eller nyhedslyg. Man tør maaskee endog gjere Fordring paa Billighed, naar det betænkes, at Djeblykkets Gjæring synes at pege paa en forestaaende heftig Strid mellem Ultraer og Liberale, eller mellem de eenfaldige Forsægttere af det klassiske Studium og dem, som blot see paa en haandfast Realitet. At nye Undersøgelsen er høist farligt. Man maa igjennem Tiden. Men hvad jeg her ønsker, er kun ved nogle Betragtninger at henvende Opmærksomheden paa Methodens store Vigtighed i Almindelighed, og paa Nødvendigheden af, at den træder i en mere levende Forbindelse med Kulturens og Videnskabernes nærværende Stræben.

Livet selv, naar derved menes det aandelige, frie Menneskeliv, er vel den sværeste af alle Konster, og et dydigt Sindelag, erhvervet under Verdens Forvirring og Fristelse, vistnok det adleste Kunstværk. Den sande Vise, eller sande Christen, er derfor en Kunstner over alle Kunstnere, thi han kan hvad det egentlig er værd at kunne. Men denne Livets Kunst er lang at lære; dog maa den læres, thi den arves ikke. Hvad var Mennesket uden højere Veiledning, uden en Anførsel til at finde baade hvad der er nedlagt hos ham selv og hvad Natur og anstillet Forsøg kan yde ham? Hvor ganske stillestaaende viser sig ikke for os utallige Folkeslags Liv, der kun fik en svag Anelse om Alt, hvad vi sætte Priis paa som det virkelige Livs Kjerner, og som kun engang hvert Aartusinde synes at have et Indfald, der opdagede en ringe Forbedring i det ydre Livs Vilkaar. Uden Underviisning, uden en levende Tradition, vilde derfor Historien staae stille, den menneskelige Skabning, endskjønt han er et Underværk af Naturen, dog blive raa Natur, blive Naturens Træl, og al Kunst, al Aandens Værk være ukjendt paa Jorden. Til en Underviisning pege ogsaa

alle Folkeflags opbevarede ældste Sagn tilbage, og den unge Phantasi har oftere indflådt Beretningen om dennes Meddelelse i skjæne Myther, for at overleveres en taknemmelig Efterfølg.

Hvo der har meddeelt, hvo der skal meddele Mennesket Underviisning, det kan ikke angives under Eet. Men Overbeviisningen om denne Meddelelses Nødvendighed har saa ganske gjennemtrængt det menneskelige Sind, at ikke saa Folkeflags ældste Sagn nævne Guder og andre høiere Væsner som Menneskeflagtens første Lærere, og det Forsvar, som disse Sagns ideelle Indhold kan hente sig fra Christendommen, har vel gjort, at de filosofiske Systemer, der meest modsatte sig denne Synsmaade, endnu ikke har kunnet fortrænge den ganske. I den hierarkiske Orient vare Præsterne Folkets eneste Lærere, og da Religionen, selv den ufuldkomne, altid indeholder en Lære om det Vidværdigste eller om det, et givet Folkeflag helst vil vide, saa ere dens Repræsentanter og Opbevarere, baade hos vilde og kultiverede Nationer, altid bleve en Hovedstamme for Folkets Lærere.

Men ikke alle trænge i lige Grad, eller paa samme Maade, til Underviisning. Mesteren, eller den, som tilfulde har forberedt sig paa, gjennemtænkt og udøvet den Kunst, der skal læres, er vist den rette Lærer; men den Frihed og Uendelighed, som er den menneskelige Aands skjænneste Særkjende, gjør undertiden just en fortrinlig Begavet ulærvillig, ja udnygtig til at modtage Lærdom. Man siger da, at Geniet opdrager og underviser sig selv. Undertiden vil man indrømme Naturen denne Ære, men sjældnere giver man den Æren, som Æren bør, og som maaskee meest har taget sig af Mands Opdragelse som f. Ex. Shakespears eller Thorvaldsens.

I Europa fremstod hos de frie Græker en egen Lærerstand, efterat Philosophie og Religion, for en lang Tid, havde flitt sig ad, og, snart som enige, snart som fjendiske Magter stræbte efter Herredømmet i det aandelige Rige. Christendommen, hvis udvortes Tjeneste indrettedes efter Orientens Skik og Fordringer, gjenindsatte, saa at sige, Præstestanden i Lærereembedet; men det paa Reformationens Tider

gjenkomne Hedenskab, den gjenvundne Frihed i Tale og Skrift og de historiske Videnskabers derved tiltagende Masse fremkaldte, selv i katholske Lande for en Deel, den saakaldte lærde Stand, som ogsaa snart blev den lærende Stand. Men stedste vedligeholdte selv denne et noiere Slægtskab med den geistlige end med de andre Stænder.

Al Lærdom meddeles for at vi skulde kunne den. I denne Benævnelse paa Sindets Opfattelse af en meddeelt Lære tør man maaffee søge en ubevidst Hentydning paa, at det ikke var nok at kjende og forstaae hvad Læren indeholdt, men at man paa en levende Maade skulde forbinde den med sit indre Liv, og at den herefter skulde høre med til det, som vi vare, det er, virke som en Kraft i os, saa at vi kunde siges at besidde den som en Ejendom, der ingen blot Skat var, opbevaret i Hufkommelsens Gjemmer, men en levende Deel af vor hele Selvbevidsthed. I denne Mening kan det derfor paastaes, at ikke blot det aandelige Liv i Almindelighed, der yttres sig hos hvert menneskeligt Individuum, skal have sig til en Konsts Standpunkt, men at Alt, hvad Mennesket lærer at erkjende, bør blive til Kunst hos ham, for at blive til det, som det er bestemt til at være for ham og for den hele Slægt. Den overfladiske Indvending, at Naturen dog ikke skal dræbes, beroer alene paa Ukjendskab til Konstens Væsen, der just bestaaer i den høieste Agtelse for Naturen og i den omhyggeligste Stræben efter at bevare dennes Ejendommelighed og — Natur eller Oprindelse. I denne Følelse kaldte de Gamle saa ofte det, som vi nu kalde Videnskaben, Kunst. Denne Forestillingsmaade gif over til Middelalderen, i hvilken Ungdommen undervistes i de syv frie Konster, og den, som kunde disse tilgavns, fik Navn af Mester i Konsterne. Jeg tør her ikke indlade mig paa at udvikle hvorledes de nuværende Videnskaber ere at betragte som Konster, og vil blot minde om, at man jevnlig taler om den svære Kunst at tænke, som den vanskeligste af alle. Men ingen Videnskab vil vel opgive Fordring paa, at Tænkning er dens Midte, dens Element eller Organ — dens egentlige Entelechie — og alle Videnskaber sætte saaledes en Kunst som deres Væsen og sande Liv.

Underviisning, den *Bei* ad hvilken alle Konster, i hiin videre Betydning, meddeles og læres *Andre*, er selv en Kunst, og ikke *Andet* end en Kunst; thi den kommer ikke tillive ved den blotte Erkjendelse, men ved Handling, og den gaaer ud paa at skabe, ligesom Poesie og Billedhuggerkonst, ikke paa at finde nogen Sandhed og at indføre denne i det aandelige Liv som en ny Kraft. Der udfordres derfor til Underviisningen, i snævrere Betydning, og til den dermed uadskilleligt forbundne Deel af Opdragelsen, ligesom til de andre egentlige Konster, det, man sædvanlig kalder medfødt Gaver, en vis Drift, som vækker Lyst til at udholde og overvinde alle Besværligheder og et vist Talent, som griber det Rette uden lang Betænkning. Den indeholder, som de andre Konster, Meget, der maa læres ved *Dvelse*, og dog ikke Lidet, som den blotte Anviisning og *Dvelse* aldrig bringer i Besiddelse af, men som maa siges og gøres med samme umiddelbare Takt, som den, hvorefter Maleren f. Ex. hensætter et Penselstrøg, der just gjør *Udslaget*. Den kan naturligtvis ikke undvære Reflexionen, hvorofte den ogsaa bestaaer i en Handling, der overspringer al Reflexion; den trænger i høi Grad til den Slags Besindighed, som ansees for en af den modne Konstners fjønneste Egenskaber, hvormeget den ogsaa trænger til en *Jid*, der ikke stufkes ved de ældre *Åars* Komme, og til et Instinkt, som ikke spilder Tiden med *Snak*, eller ødler Kraften med alskens Forsøg. Den trænger endelig, ligesom de andre Konster, til sine Regler, til sin Videnskab, eller, naar der tales om denne Videnskabs levende Virksomhed som organisk Lov under Udøvelsen selv, til sin Methode.

Methode er saa gammel som Konsten, med hvilken den har Barndom tilfælleds. Ethvert Haandværk har, i sig, ligesom Spiren til en Kunst, og de egentlige Konster ere altid udartede, naar de vilde glemme, at de havde samme Oprindelse, og fornemt flagrede omkring i en idealt Tomhed. Derfor har ogsaa Haandværket sin Art Methode, eller sine Haandgreb, som maa læres og kunnes. De gaae i Arv ved Tradition en Tidlang, oftere, som hos Ægypternes Balsamerere og Mechanikere, i flere Aartusinder, men de glemmes dog tilsidst eller blive overflødige ved

fuldkomnere Haandgrebs Opdagelse. Ved saadan Methode blev det mueligt for den græske Billedhuggerkonst at bevare en vis Keenhed og simpel Storhed ind i selve den nye Tid, da den gik i Arv til Romerne og til Slægter, blandt hvilke ingen betydelige Talenter ellers fremtraadte. Ved Methode holdt sig den aristotelisk-scholastiske Philosophie, længe efterat dens egentlige Aand var uddød, og bevarede sin Agtelse næsten i to Aarhundreder. Methode, saavel i Lære som i Disciplin, var og er unægtelig en af Katholicismens fortrinligste Støtter, og ved streng Methode erhvervede Laugene deres engang store og velfortjente Agtelse og derpaa grundede Indflydelse saavel i borgerlige som ogsaa moralske Forhold. I Underviisningskonsten (fra nu af menes dermed blot Skole-Underviisning) er Methodens Sjæle fremfor i nogen anden, da en Underviisning uden Methode omtrent er som at saae uden at pleje, ja undertiden ikke stort klogere end om man bankede Bogstaverne ind i Hovedet med en Hammer.

Men ikke alene for de forskjellige Njemed gives der forskjellige individuelle Underviisningsmetoder, selv for samme Njemed maa man indrømme flere Metoder omtrent lige Gyldighed, saalænge der gives forskjellige Nationer, forskjellige Sæder, forskjellige Karakterer, forskjellige moralske og intellectueller Anlæg.

I een Henseende gaaer Underviisningsmetoden dybere end alle andre Konsters; thi disses Methode indskrænker sig til Erkjendelse af Konstens Love og Grændser, eller til en Stræben efter Bevidsthed om hvorledes Geniets oprindelige Virksomhed lærer hvad det formaaer og ikke formaaer, samt alle deraf flydende Enkeltheder. Underviisningen skal derimod forberede Frembringelsen af et Konstværk, der ikke blot skal beskues og nydes, men som selv, paa sit Sted, skal træde ind i Livets Række og i sit Levnet atter udøve hiin førstomtalte høieste, ædleste Livskonst. Eller med andre Ord: Underviisningen skal ikke eensidig udvikle en Erkjendelse, danne Evner, o. s. v., men ogsaa bidrage til et Individuums hele aandelige og sædelige Forædling, til at han bliver istand til at være et Menneske, ikke blot Dyr, Steen, Plante o. s. v., med humane Lader og Gang, hvilket ofte saakaldte Mennesker ere.

Men derved paalægges Læreren tunge Pligter, som selv den redeligste Willie ikke altid kan opfylde, og som ofte maatte bringe Pædagogen til at ane Fare og Ulykke, hvis han ikke stolede paa et guddommeligt Forsyn. Den vigtigste af disse Pligter, som paalægges Skolemanden, fremfor andre Kunstnere, lyder: Hav Samvittighed. Der gives i alle Kunstfag Ubesøjede, som af Forsængelighed, Vindesyge, Enfoldighed o. s. v. have indsnæget sig; de drive det undertiden, ved deres Jufferier, til at give Smagen en Tidslang en skæv Retning, men derved bliver det. Et flet Dgt, et manierert Malerie glemmes snart; men et forfusket Menneske, en ved flet Underviisning og Opdragelse forvirret, maaskee endog fordærvet Aand kan udkaste Sæd til utallige Ulykker, er til Plage for sig selv og til Vanære for den menneskelige Slægt. Engsteligheden kan nu vel drives for vidt, og saaledes kan ogsaa en Skolemand være, som man ved en Misbrug siger, altfor samvittighedsfuld. Men saare vigtigt bliver det dog altid at betænke, om man kan og virkelig vil gaae Alt imøde, som ofte ganske uventet træder frem paa denne Wei, og ikke af Feighed eller Magelighed vil overlade Tilfældet den Magt, som Forstand og Retfærdighed alene skulde udøve.

Det vanskeligste Spørgsmaal i Anledning af Methoden (fra nu af menes dermed kun lærd Underviisnings=Metode) er unegtelig det om dens egentlige Formaal. Det kunde vel synes urimeligt at spørge, som om noget Ubekjendt, om Indretningens Formaal, der blomstre, og i Aarhundreder have blomstret, i alle kultiverede Lande, og som derfor ingenlunde kunne tænkes at være oprettede paa Lykke og Fromme, men i bestemte, vel overvejede Hensigter. Dog, det synes kun saa. Statens, Philosophiens, kort sagt alle politiske og videnskabelige Formers Historie lærer tilstrækkelig, at Tingen selv megetvel kan vedblive og gjøre sig gjældende, ja uundværlig, endskjønt den skifter Form og Formaal efter Folkenes Fremgang i aandelig og verdslig Kultur. Men fremfor Alt lærer Christendommens Historie det.

At danne en lærd Stand kan nu neppe ansees for denne Underviisnings Formaal. Statens nærværende kunstmæssige Udvikling og dens Stræben efter organisert at sammensmelte alle Dele synes at fordre, at den lærde Stand indskrænkes til de

offentlige Lærere i Videnskaber og Konster, og at ethvert andet Lem, f. Ex. en Forfatter, ansees som frivilligt og temporært. Men disses Uddannelse seer i en modnere Alder og bør i al Fald ikke begynde før ved Højskolen. Tilforn regnede man i videløstlig Betydning alle, som ved Studium uddannede sig til Statens Tjeneste, til den lærde Stand, og kom derved til at overføre paa alle disse flere Forbringere, som det udelukkende burde paalægge den egentlige Lærde at opfylde; Methodens Formaal anfaaes derfor at være en saadan lærde Stands Uddannelse. Med andre Ord, man anfaae Embedsmænds tidligste Underviisning for de lærde Skolers Bestemmelse. I en vis Betydning gjaldt kun Theologerne for den lærde Stand, eller, som Almuen troede, for dem, som udelukkende læste Bøger. Men siden have Medicinere og Jurister gjort deres Ret gjældende til ogsaa at tillægges denne lærde Forretning, og i de seneste Tider attraaes og fordres en saa betydelig Grad af Dannelsen i forskjellige andre Stænder, som f. Ex. Kjøbmandens, Godsejerens og især den Militaires, at det bliver meer og meer vanskeligt at tænke sig de bestemte Grændser, som skulde adskille den lærde Methode fra de andre Underviisningsmetoder. Saaledes læres nu ved Landcadet-Academiet Latin, ja der ere endogsaa ansatte tvende Lærere i et lærde Fag, som kun læres i meget faa Skoler, nemlig den almindelige Grammatik.

I dette Øjeblik kan derfor Methodens Formaal neppe angives nærmere end ved at sige, at den bør gaae ud paa at meddele en grundig og alme engjældende Dannelsen. En betydelig Nærmelse har allerede fundet Sted mellem de forskjellige Stænder. Ikke faa Studerende, ja ikke faa Candidater betraade efterhaanden andre Vaner end Embedsmændens. Det mangler ikke paa Exempler af Militaire, som betraadte den academiske, og endnu mindre paa Studerende, som betraadte den militaire Vej. Fremdeles er Udgang aabnet for den saakaldte Middelsstand til alle Embeder, og kun enkelte Arter af disse besattes for en større Deel med Adelige, saasom Overførsterpladser, Ministerposter og Amtmandskaber, hvilket sidste kan være af Vigtighed, for at Noget kan, fra yngre Aar af, uddanne sig i det egentlige Regjeringsfag og modnes til de høieste Regjeringsposter i Thronens Nærhed, hvortil der meer og meer mangle Concurrentere blandt den Klasse, som forøvrigt aspirerer hertil. Paa den anden Side fordres ikke alene til alle Embeders Beklædelse,

at man har underkastet sig en offentlig Examen, og altsaa aflagt Prøve paa en vis Dannelse, men selv i mange Næringsveje og ringere Bestillinger kan man kun komme ind, efter aflagt Prøve. Saaledes have Landmaalere, Gartnere, Urtekræmmere, foruden mange andre, deres Examen. Denne Tingenes Stilling synes at være en Overgangs-Tilstand, thi Trangen til en Eenhed mellem disse Mangfoldigheder rører sig allerede ikke sjælden: det vil sige en organisk Eenhed, som atter under sig kan indbefatte flere individuelle Eenheder. Saaledes maae sikkerlig endnu den større Deel af Haandværksstanden og de ringere Næringsbrugere have deres egne Dannelses-Anstalter, de saakaldte Borger-skoler. Men hvad der fordres i og af de dannede Stænder, eller rettere Stand, bliver meer og meer det Samme, og Forskjellen indfrænker sig meer og meer til den særegne Kundskab, som Personens Stilling udfræver, men som først kan erhverves i en modnere Alder, naar en Skole allerede er gennemgaaet.

Den Tid synes derfor at nærme sig, da man kunde være betænkt paa Indførelsen af en saadan lærd Methode, der forberedte til enhver Stilling i Livet, hvor høiere Dannelse udfrævedes. Undtagelser, som maatte gjøres, deels i Begyndelsen, deels for stedse, f. Ex. maaskee med Søofficierers Dannelse, er intet Modbeviis mod den almindelige Sætnings Sandhed. Men de enkelte Stænder maatte rigtignok opgive adskillige tilsyneladende Fordele og Hæderstegn. Saaledes maatte Candidaten opgive at aflægge sin Prøve tildeels i et fremmed Sprog og finde sig i, paa Landets eget Sprog at fremsætte hvad han har lært og tænkt over sit Sag; thi den omtalte Methode kunde ikke love at skaffe ham Færdighed i at skrive klassisk Latin, og denne Slags Latin burde han dog vel alene attraae at udtrykke sig i. Men var dette et virkeligt Tab? Det Sprog, hvori for en stor Deel aflægges Prøve ved vore Attestatser, giver man maaskee ligesaa ofte, af Heiagtelse for sig selv og Fædrenes Skik, Navn af Latin, som det virkelig er det. Skal altsaa denne Skik bevares med Ære, saa bør hele det lærde Underviisningsvæsen gjøre en retrograd Bevægelse; saa maa Latinen, som i gamle Dage, være Summen af den hele Lærdom, der meddeles. Men det turde være at befrygte, at den hele Tidsalder vilde reise sig og tilraabe dette vovelige Forsøg sit Veto, med en Mine, der for stedse

standsede dets Udførelse. Kan man altsaa ikke komme tilbage, saa maa man fremad; thi snart vil man høre Naab, for hvilke Dret ikke kan luffes, der fordre en Forandring af Djeblickets unaturlige Stillestaaen. Det synes desuden at være en Modsigelse at opfordre paa mange Maader til Fædrelandskjærlighed, til Modersmaalets Uddannelse, til den nationale Histories og Literaturs Studium, og alligevel af den, der endnu ikke kan være moden Videnskabsmand, og altsaa ikke kan have drevet Sprogovelse som en sand Kunst (thi saa omvendtes hele Forholdet), at forlange, at han skal belægge sin Tanke endnu ikke sikke Bevægelse med et fremmed Sprogs Lærker. Først den modne Lærde kan bringe det til at tænke paa et fremmed Sprog (thi her kan ikke tales om dem, der udelukkende have lagt sig efter eet eller flere fremmede Sprog uden at opoffre sig til Videnskaberne), og man kan vel derfor antage ganske almindelig, at den større Deel af Candidaterne vilde opnaae en væsentlig større Grad af Uddannelse, altsaa af Duelighed og Sikkerhed, hvis de blot i deres Modersmaal lærte, overtænkte og fremsatte de Kundskaber, paa hvilke de skulde aflægge Prøve. Dertil kommer, at de siden efter bestandig i dette Sprog skulde anvende hvad de vide, dette Sprog, hvis Uddannelse fra Holbergs Tider af, og især fra de skjenne Videnskabers Selskabs Præmier af, har været anseet og omtalt som en af vore Stribenters største Fortjenester, og hvis bestandige Renselse og Grundfæstelse maa ansees som Pligt for hver, der har nydt videnskabelig Dannelse. Blandt andre særlige Fordele vil jeg endnu blot tilføje tvende, nemlig den, at det unge, uselvstændige Gemyt undgik den Snare, som en offentlig Lærers glimrende Sprogtalent ikke sjelden har hildet entusiastiske Tilhørere i, og derved forskaffet hans Meninger, rigtige og urigtige mellem hinanden, en Tillid, de ikke ubetinget fortjente, og den, at man undgik den aabenbare Uretfærdighed, at saa mange Forelæsninger, f. Ex. alle theologiske, paa de eregetiske nær, og alle juridiske, selv de over Romerretten, holdes paa Dansk, medens der alligevel fordres, at Prøverne skulde holdes paa Latin, og Candidaten saaledes forstaae at transponere Alt, hvad Docenten i al Mag *) har foredraget i det naturlige Modersmaal, til et, ved Kunst tillært, fremmed

*) men ikke derfor af Magelighed.

og aldeles ubestregtet Sprog. Bedre er det sikkert altsaa at opgive dette svage Skin af en fordums Glands, hvormed man endnu omgiver sig, og træde frem i en reen, kraftfuld Naturlighed, hvis Klædebragt ingenlunde derfor bliver raa eller altfor simpel, ja tvertimod just langt mere, end Kestene af hiin foraldede Hædersbragt, lader den erhvervede Dannelse og videnskabelige Konstfærdighed lyse igjennem.

(Hvorvidt det selv for den lærde Stand er ubetinget tilraadeligt at holde paa Latinen, som paa et gammelt Adelspatent, hvis Privilegier for længe siden ere annihilerede, vilde være for vidtløstigt at handle om. Men Sagen fortjener vist at overvejes. Den større Part af vore lærde Skrifter, i dette Sprog, kunde uden tvivl let forvirre Dommeren til at bestemme sig vel hastig).

Den Militaire maatte, paa den anden Side, opgive det Forspring i Livet, at han flutter sine forberedende Studier paa samme Tid, ja oftere et eller to Aar tidligere end den Studerende begynder dem. Om dette ikke skulde være et Tab, som paa andre Maader fuldkommen opvejes, maa Kyndige afgjøre. Mig har den Mening saa ofte paatrængt sig, som jeg fik Leilighed til at anstille Betragtninger over disse Gjenstande. Den unge Student og den unge Lieutenant befinde sig begge i den Alder, som Haandværkeren anseer for den passende Slutning paa Drengaaarene. Ganske overensstemmende, som det synes mig, med Naturen, gaaer nu Studenten over i nye Forhold, som ikke ere ulige Svendens. Han begynder et selvstændigt Arbejde, men under stadig Veiledning af Ældre og Erfarnere. Hans hele Beskæftigelse har til Formaal at nære og danne den Selvtænkning, som med den fuldvorne Alder vaagner i ethvert vel underviist Menneske. Den unge Officier derimod hører paa samme Tid op at undervises. Hans Studium i Fremtiden er aldeles frit, uden almindelig Veiledning. Hos en Deel ophører det rimeligviis ganske. Han trækker nu paa Bagt, lærer Rekruter at exercere, o. s. v., og kommer, oftere inden han er udvoren, ind i det overfladiske Praktiske, der tilsidst, imod tidligere Forsætter, endogsaa imod bestemte Anstrengelser, gjør ham uvant med det egentlige Studium, ja ikke sjælden vel endogsaa hindrer ham i at gjøre dets første Bekjendtskab. Den, som ved Kraft og Talent overvinder disse Vanskeligheder, faaer nye at kæmpe med. Han er sin egen Lærer, og hans Uddannelse bærer derfor, som oftest,

alle Autodidaktens Særkjender. Hvor opmuntrende han derfor ogsaa kan indvirke paa sine Omgivelser, hvor interessant han i sig selv kan være, saa mangler han dog for en Deel Berøringspunkter med Videnskaben i Almindelighed. En bestemt Fremgang maa det være ham svært at gjøre, da han mangler den Basis, som en Høiskole kunde givet ham, og en sand Konstfærdighed, i at opfatte og behandle Videnskaben, maa det koste ham saare betydeligt at opnaae, hvis han ellers ikke taber Modet eller bukker under. Et med Studentens mere analogt Forberedelses-Studium kan derfor neppe blive til den Militaires Tab. Fremdeles maatte denne opgive Noget — omtrent det Franske — i den Esprit, som er overantvordet Officiererne fra gamle Tider, og som har sit Udspring i Riddertidens blomstrende Dage, hvorfra den igjen nedarvedes paa det nyere Adelskab, Officierernes første, men nu næsten uddøde Stamme. Men det Gode i denne Aand burde uden tvivl besjæle enhver Statens Mand, enhver danned Mand, og ikke være saa fremmed for andre Stænder som det ofte er. Frygten for, at den Skulde udslukkes, kan derfor ikke afgive noget vægtigt Modbeviis imod den postulerede Sætning om en almindelig fælleds Dannelses Vigtighed, der betydeligt vilde nærme alle dannede Stænder til hinanden, forsøge Statens Kraft, i det at saa Mange i en mere udviklet Alder selv valgte deres Stand, og høre det hele Folk derved, at en langt større gjensidig Meddelelse blev muelig. Endelig maatte vel den Militaire tildeels opgive Forberedelsen i visse Færdigheder, saasom Kaarttegning, Dands og desl., og overlade det til de Enkelte, som havde Talent, at gjøre Fremfridt heri ved Høiskolen. Men mange gjøre vel heller ingen Fremgang nu, og lære f. Ex. ligesaalidet nogensinde at tegne Vafflestreger som der gives fuldt op af Disciple, der ikke lære Historie, eller ikke Mathematik eller Sprog. Disse to Exempler maa jeg indskrænke mig til. Hvorledes f. Ex. Kjøbmanden vilde vinde, bliver der i den følgende Detaille Leilighed til at see. Den stemme Gjenvei igjennem chirurgisk Academie kunde ogsaa blive sperret, uden at derfor denne Anstalts passende Virksomhed hævedes.

Spørgsmaalet, om hvad der fornemmelig bør læres i den lærde Skole, kan ingenlunde besvares tilfredsstillende dermed, at der bør læres det Videaerdigste eller det for Mennesket, i hans tilkommende Stilling i Livet, Gavnligste. En Deel af det, som udgjør Underviisningen, har nemlig ligesaameget til Formaal at danne Sjælens Evner som blot at bibringe Kundskab, f. Ex. Mathematiken, og en endnu større Deel, nemlig den egentlige Sprogkundskab, meddeles især som Middel til siden at erhverve hine andre videaerdige og for Livet gavnlige Kundskaber og Færdigheder, foruden at Sjæleevnernes Udvikling i formal Henseende ogsaa er et væsentligt Formaal ved denne Deel af Underviisningen. Ja, selv i Fag som Historie og Geographie, er det, der meddeles, ikke alene at betragte som den umiddelbar tilsigtede Kundskab, men tillige som et Grundlag eller et Schema for de Kundskaber i disse Fag, hvilke siden kunne (og tildeels skulle) erhverves. At den største Deel af lærd Underviisning saaledes meer eller mindre er at betragte som blot Middel, som en Fremgangsmaade, der skal forberede meer end fremkalde, som en Indledning til den egentlige Underviisning, der skal føre Mennesket ind i Livet, gjøre ham færdig for sit Kalb, samt styrke og vejlede ham i enhver frie Virksomhed: dette følger ganske naturligt deraf, at Discipelen er et Varn eller et voxende Menneske, hos hvem Tænkning, Villie, Karakter og Følelse, kort sagt Alt, som udgjør Menneskets sande Væsen, kun ere spirende Kræfter, om hvilke det næsten er vigtigere blot at frede, end forsætlig og ved Konst at udvikle dem.

Methoden bør ifølge heraf gaae ud fra den Hovedsætning, at den vigtigste Underviisningsgjenstand er den, som i høieste Grad forener de Egenheder, der paa een Gang kunne virke til alle tre nysnævnte Formaalets Opnaaelse, nemlig umiddelbar Meddelelse af Real-Kundskab, den formelle Uddannelse af Sjæle-Evnerne og Bibringelsen af saadan Kundskab og Dvelse, som i Fremtiden afgav det bedste Middel til at erhverve de Indsigter og den Alsidighed og den Sikkerhed, som udgjøre den sande Humanitet. Derfor kan man med eet Ord sige, at Methodens skal gaae ud paa at danne den unge Sjæl, naar dette Ord tages i ægte videnskabelig og sædelig Betydning.

Men disse tre Fordele forener sikkerlig Sprogstudiet fremfor al anden aandelig Beskæftigelse. Jeg har, et andet Sted, gjort opmærksom paa hvorledes Anden

kunde sammenlignes med Diamanten, der kun kan slibes i sit eget Støv; thi paa lignende Maade synes den menneskelige Aand næsten alene at kunne uddannes rigtig ved Sprog=Ovelser. Et Billede beviser vel i Grunden intet, men desto mere kan det overbevise. Dog, det fattes heller ikke paa Beviser. Næst efter den stadige og naturlige Udvikling, som Sprogstudiet giver Hufkommelsen, og som er saameget mere passende, som denne underordnede Evne netop i Dreng- og Ynglingsalderen er meest modtagelig og expansiv, frembyder det en uendelig og i Omfang som i Sværhed gradviis tiltagende Anledning til Forstandens Ovelse og Rectification, om jeg saa maa sige. Alle Forstandens elementaire Functioner, som at finde Forskjel og Lighed, at under- og overordne, at fastsætte Begrebet, at fatte den organiske Overgang mellem Formerne som imellem Begreberne, o. s. v. o. s. v. have i Sprogstudiet, tildeels især i Grammatiken, den beqvemteste og mindst udmattende Anledning til at træde i Virksomhed, og de loffes ligesom til et muntert, forfriskende Spil ved at tumle Ordene mellem hinanden, der ogsaa styrker mangfoldigt. De mere enkelte Fordele, af denne Art, f. Ex. Ovelse i at fatte sig kort, i at udtrykke sig stærkt, o. s. v. maa her forbigaaes. Den ganske overordentlige Nytte, som det voksne Menneske har af Sprogkundskab, er saa umiddelbar indlysende og saa bekjendt, og Mangelen af denne Kundskab saa ofte af den Enkelte felt og beklaget, at Sprogstudiets Fortrinlighed i saa Henseende har blot behøver at paapeges. Den reale Kundskab, som Sprogstudiet erhverver, har vel, i og for sig, kun Interesse for Philosophen og den egentlige Sproglærde og kan ikke tillægges nogen særegen Værd for den største Deel af Disciplene; men i dens Sted kommer en anden ganske ejendommelig, og for det hele Liv heist velgjørende Fordeel, som er i Følge med Sprogstudiet, uden at være en Deel af samme, nemlig Virkningen af de udvalgte Skrifters Indhold, og dets Behandlingsmaade, ved hvis Læsning Sprogene læres. Man har, i lang Tid, sat en altfor stor Tillid til denne Virkning, især saalænge man udelukkende lod Ungdommen studere de døde Sprog, idet man antog, at naar en Discipel blot ret ofte gennemgik et Par større Klassikere i Skolen og, som Student, siden læste i en halv Snees andre, saa fik han dermed uden videre en stærkt Forstand, en sikker Dømmekraft, en reer Smag, ja en forædlet, dydigere Tænkemaade. Nu er det vel sandt, at for-

Kjællige Metoder maae kunne føre, som de have ført, i det væsentlige til samme store Maal: at danne Mennesker for Livet. Men det er ligesaa vist, at enhver saadan Methode, maa, for at kunne virke, staae i det rette Forhold til Tidsalderen og i en levende Forbindelse med de øvrige Veie, som ere aabne for den, der søger at gaae frem i Kundskab og Duelighed, saa at der paa disse kan læres alt hvad en saadan Methode forbigaaer; thi etsteds maa det læres, naar det har begyndt at faae Værd i Livet, det offentlige eller det private. Fra hiin Yderlighed gif man, dog kun for kort Tid, til en anden, og meente, at det klassiske Studium var undværligt, ja tidspildende, fordi de allerfleste Mennesker aldrig i deres Liv kom til at "bruge" Latin eller Græsk *). I vore Dage modsætter sig atter en Slags Ultraisme denne ubegrændsede Liberalitet, og begynder, selv igjen altfor ubetinget, at forudsætte en, saa at sige, uendelig Virkning af de læste (fornehmelig de klassiske) Skrifters Indhold. Iøvrigt er Klassikernes Læsning her blot eksempelviis berørt; i det følgende Stykke skal nærmere handles om samme.

Den bedste Maade, hvorpaa de udvalgte Skrifters Indhold kan virke, er uden tvivl den, at der ved Læsningen saa godt som ubevidst indprenter sig Tanker og Forestillinger i den Unges Sjæl, der længe kun spire, og først i en senere Alder modnes, naar de kunne forstaaes og bære Frugt for den, som bevarede dem. De skulle da atter fremkaldes ligesom ved en platonisk Mnemosyne. Thi vel kan Unglingen fatte det Allermeste af hvad han læser i Skolen, men egentlig forstaae det, samle det og henføre det til noget Vist, kan han sikkert ikke. Dette bliver først mueligt, naar en højere Underviisning, støttet paa den Drift, som Naturen kalder til Live i en voxnere Alder, har vaakt den egentlige Tænkning. Saa urigtigt det derfor vilde være reent at undlade at forklare hvad der læses, eller aldrig at fordrø en

*) Den eneste Nytte, jeg har havt af at være Student, sagde en af vore betydeligere Kjøbmænd engang til mig, er, at jeg kan forklare Opriindelsen til alle de nye Benævnelser, som Franskmænd og Engellændere nu hitte paa. Harde jeg, istedenfor Latin og Græsk, lært Physik og Jordbeskrivelse, eller i al Fald Italiensk og Spansk, saa var jeg bleven en ganske anderledes Mand ved Hjælp af disse Kundskaber. At lære Mathematik, i en ældre Alder, faldt mig meget tungt.

gIVEN Forklaring atter exponert af Disciplen, saa vaersom, mener jeg, maa man være med ikke at spille Tiden med Raisonnement. Hvormeget eller hvorlidet Disciplen optager, og beholder til modnere Aar, af de læste Skrifter, maa fornemmelig overlades til hans Naturgaver, og mangen anbragt Forklaring, jeg undertiden har hørt eller læst, forekom mig som om man vilde give sunde Mennesker Draaber for at gjere dem endnu sundere uden Ende. I al Fald er det sikkert den bedste Fremgangsmaade ved sine Spørgsmaal at faae Disciplen til at tænke over det Første; thi hele dicterte Indledninger og Udsigter ere ubestvigeligt meer til Nødvæls for Læreren end Disciplen.

Hvad endelig Indholdets Behandlingsmaade angaaer, det egentlige Klassiske, da maa dennes Indflydelse paa Dannelsen, hvor betydelig den ogsaa kan være, endnu mere overlades til Natur og Talent. Ved enkelte Hentydninger kan maaskee Læreren søge at vække en Aenelse om denne Behandlingsmaades Karakter og Værd; især under den danske Stiils Rettelse kunde flere træffende Bemærkninger gjeres over klassisk Udtryk og Skriveart. Men peger man under selve Sprog-Underviisningen derpaa, da ville de fleste Disciple neppe fatte, end sige have Nytte af saadan Anviisning, da enhver Ting, han lærer, maa hvile en Tid lang i ham, inden den atter vaagner. Thi man glemmer ikke sjælden i Underviisningen, at al Bevidsthed er grundet paa et vaagent Liv, som Blikket vendes tilbage imod, paa en Udtræden af sig selv i Tankerne, og søger at kalde Adskilligt til Bevidsthed i det unge Gemyt, der endnu dybt slumrer, eller som endnu ikke har naaet den Modenhed eller Selvstændighed, der gjør en saadan Udtræden muelig, i det at Tanken faaer Kraft til ligesom at speile sig i sig selv. Denne Reflexion er at betragte som Sjælens Pubertet, i hvis Udvikling vi, med Urefrygt, maa følge ikke lede Naturen. Men dette Misgreb er atter ubestvigeligt grundet deri, at man i nyere Tider ikke strengt nok har holdt det Philosophiske eller egentlig Videnskabelige ude af Skolens forberedende Underviisning, men handlet som om Disciplen skulde have sin Deel med af Alt, hvad Læreren var eller burde være i Besiddelse af.

Af de øvrige Skolefag bør, i mine Tanker, Mathematiken ansees for vigtigst. Den gjælder vel i dette Øjeblik for de fleste Disciple kun som reent Dannelsesmiddel, men den er, som et saadant, vist fortrinlig. Man skal ikke saa let

angive en grundigere og tillige mindre vildledende Ovelse i Abstractionen, uden hvilken Mennesket, end sige Videnskab og Kunst, ingen Fremffridt kan gjøre. (Det skulde da være den almindelige Grammatik; men denne er endnu for lidet bearbejdet til at blive Skolefag). Allerede dette hjemler den en betydelig Plads. Men den udvikler desuden alle de enkelte Sjælsevner, der i Ungdommen skulde øves, Forstanden ved sin Reenhed, Dømmekraften ved sin Sikkerhed, Phantasie og Bid ved sine Combinationer, Hukommelsen ved sine Formler. Den indleder i Skolen, som en selvstændig Grammatik, til Naturvidenskabernes Studium ved Højskolen, og forbereder til Philosophien ved den Ovelse, den giver i at behandle det Abstracte, hvor umuelig endogsaa sidenefter den mathematiske Methode er i selve Philosophien. Men den kan derfor ogsaa, lettere end Sprogstudiet, blive unyttig i Skolen. Dens Methode kan deels udarte til svært Pedanterie, som qvæler den Unges Livlighed, og deels kan den misbruges til at befæste den Eensidighed, at mathematisk Visdom er den, Mennesket alene skal lide paa. Den har saaledes, gjennem Aarhundreder, holdt al Naturphilosophie omspændt med sine Jernbaand, indtil endelig den svulmende Kraft i sin Uvillie sprængte dem.

Næstefter Mathematiken bør Pladsen vistnok indrømmes den videnskabelige Religionslære. Grunden til, at den ikke sættes som det vigtigste Skolefag, er den, at Staten, fra det Øjeblik af, at den fik Selvstandighed ved Siden og tilsidst over Kirken, erklærede Landets Religion for Statsreligion og derved overtog Forpligtelse til at sørge for Enhvers christelige Opdragelse og Opbyggelse ikke blot i Skolen, men hele Livet igjennem. Skulde det nogensinde komme til, at Kirke og Skole atter forenedes paa en organisk Maade, saa vilde vel Religionsfaget atter indtage sin gamle Plads i Spidsen af alle Underviisningsgjenstande.

Om Historie og Geographie, samt Naturbeskrivelse, der sikkerlig burde forenes dermed, kan paa dette Sted kun bemærkes, at der, maa læres saa Meget deraf, som der er Tid og Leilighed til. Om Methoden handles fortellig nedenfor.

Angaaende de Sprog, som skulde læres i lærde Skoler, uanset hvilken Bestemmelse Disciplene siden kunne faae, er man nu vel enig i Almindelighed, i det at Græsk, Latin, Tydsk, Fransk og Dansk læres overalt. To andre Sprog, nemlig Engelsk og Hebraisk, synes at maatte gjere hinanden Pladsen stridig, dersom ikke en rigtig Inddeling af Skoletiden (der vel, naar Alt iberegnes, kunde ansættes til syv Timer daglig), skulde vise, at begge kunde doceres. For det Hebraiske taler dets Ærverdighed som Bibelsprog, der vel kan sættes lige med en blot materiel Brugbarhed, og Nødvendigheden for enhver Theolog i at være bekendt dermed. For det Engelske taler de mangfoldige Sprogbemærkninger, som dette Sprogs Forbindelse med Tydsk og Dansk kunde give Læreren Anledning til, og hvorved, i de høiere Klasser, Græsk, Latin og Fransk, paa den ene Side, Tydsk, Engelsk og Dansk, paa den anden Side, kunde tjene til at opstille Grundtrækkene af Læren om hele Sprogstammer, og vække hos den Unge Billedet af en organisk Udvikling, af en levende Sammenhæng mellem Ting, som synes ueensartede. Sprogstudiet, der ikke upassende kan regnes med til Naturstudiet, forbereder saaledes den philosophiske Behandling af Naturvidensskaberne ved Højskolen; men paa anden Maade kan denne Forberedelse ikke finde Sted, da Skolen, som nedenfor vises, især kun kan meddele de meer materiale Naturkundskaber. Og alligevel er det meget vigtigt tidlig at vække dette Begreb om Organisme, for at modarbejde den døde Anskuelse, som Mathematiken kan lede til. Uden Engelsk kan vel denne Modsætning af Sprogstammerne ogsaa opstilles, men kun mangelfuldt. Desuden taler for det Engelske dets interessante og i flere Fag uundværlige Litteratur, saavelsom Sprogets store og bestandig stigende Anvendelighed i Livet. Kunde man desuden (blandt flere Midler, hvorom siden) ved at opoffre Hebraisk for Engelsk faae Røbmændene til at søge de lærde v: videnskabelige Skoler, da var uendelig meget vundet. Mod det Engelske veed jeg intet, som skulde tale; derimod kunde maaskee det Hebraiske synes mindre passende som Skolefag, paa Grund af, at det hører til en ganske anden Sprogstamme end de øvrige, der læres i Skolen. Dets Grammatik er saa forunderlig poetisk, og den indeholder, i selve Formerne, en saadan Blanding af barnlig Ubehjælpelighed og orientalsk Finhed eller Spidsfindighed, at en Besjæftigelse med Sproget, allerede i Skolen, uidentivt

kunde forvirre de Begreber om organisk Sprogbygning, som Beskjæftigelsen med de omtalte europæiske Sprog skulde udvikle. Hvor lærerig derfor og interessant en filosofisk Sammenstilling imellem gothiske og semitiske Sprogstammer end kunde være ved Højskolen, hvilken igjen forudsatte, at der var læst Hebraisk i Skolen, troer jeg dog, at en blot empirisk Kundskab til det Hebraiske, og videre kan man i Skolen ikke komme, snarere kunde være til Hinder end til Fremme. Umueligt var det forresten ingenlunde, at en Extra-Time kunde gives enkelte Disciple, som allerede i Skolen særdeles attraaede at lære Hebraisk.

Vigtigheden af de to andre nyere Sprog, Tydsk og Fransk, er nu almindelig erkjendt, men den betragtes dog næsten altid blot fra den materielle Side, endstjænt disse Sprog ere fuldkommen uddannede, og Alt deri paa det nøieste fastsat, forsaavidt dette er mueligt i Sprog, der for Øjeblikket ere i fuld Live. Men dersom de i Skolen ogsaa behandlede grammatikalsk og Stiilevelser deri foretoges, vilde de betydeligt kunne bidrage til Disciplens formelle Uddannelse. Mange troe, at dette ikke forholder sig saa, men det er saa sikkert, at man endog saa maa antage det for afgjort, at en tilstrækkelig, og ikke empirisk men methodisk, Underviisning i de nyere Sprog kunde udrette Alt, hvad man overhovedet kan vente sig af Sprogstudium, undtagen naturligviis den muelige Forskjel, som kunne vise sig mellem Virkningen af de læste Bøgers Indhold, s. Ex. af Iliaden og Voltaires Algire. Tiden til en udvidet Underviisning heri kunde passende tages fra Dansk og latinsk Stil, der synes at trænge til nogen Indskrænkning eller i det mindste at kunne taale den. Med Hensyn paa den lærde Skoles Udvidelse til en almindeligere Dannelses-Anstalt vilde en sliq methodisk Underviisning i de nyere Sprog være særdeles at anbefale. Saavel Kjøbmanden, som den Militaire, attraaer fornemmelig Kundskab i disse. Men, kunde man desuden spørge, var det ikke vigtigt selv for den lærde og for Embedsmanden, der dog oftere vedbliver at studere, at erholde i Skolen et større Omfang af real Kundskab i disse Sprog, end der sædvanlig gives? Det nye Liv, der viser sig i den engelske og især i den franske Literatur, gjør daglig en saadan forberedende Kundskab ønskeligere, og ingen, uden i al Fald en Jurist, der ganske vil indskrænke sig paa sine Enemærker, kan det være ligegyldigt hvad der foregaaer i disse vigtige

Landes aandelige Liv. Oversættelser, hvor meget de end maae anbefales, og Tidskrifter, hvor beqvemt end deres summariske Meddelelser give et Slags Begreb om Sagen, kunne i flere Tilfælde ingenlunde erstatte Mangel paa Kundskab i et givet Sprog. Og hvor utallige vigtige Bøger kunne aldrig blive oversatte, eller, hvor urigtig er ikke ofte Tidskrifternes Relationer? Men tilsidst bør det dog gjentages, at den methodiske Underviisning i de nyere Sprog, allerede i og for sig selv, er af saa væsentlig Vigtighed ved den almindelige Skoledannelse, at dens Forsømmelse vel fortjente en ny Overveielse.

Græsk og Latin blive af flere Grunde endnu de vigtigste Skolefag. Deres rige, skjønne og afverlende Formfuldhed og deres Opbevarelse af organiske Sprogtyper f. Ex. de forbigangne og tilkommende Tempora, hele Passiv, Ablativ, o. s. v., der i yngre Sprog ere tabte, saavelsom især Græskens Rigdom paa ældre, simplere Stamme-Ord ved Siden af yngre mere udviklede Forgreninger, gjør disse Sprog til et udmærket Dannelsesmiddel for os Europæere i nærværende Tidsalder. Man kalder dem, ikke urigtigen, de døde Sprog, fordi de ikke længer høres fra noget Folkeslags Læber, men der gaaer, i en anden Forstand, det kraftfuldeste, uudtømmeligste Liv igjennem dem. Deres beundringsværdige Dannelighed, saavel det Græskes som en vis Deel af det Latinskes, og den Sammenhæng og Overeensstemmelse saavelsom den Krydsning af forskjellige Love og Udviklingsretninger, der følger heraf, gjøre dem til et udmærket Billede paa den menneskelige Tales organiske Kraft og plastiske Skjønhed. Dette kan Disciplen vel ikke lære at indsee i Skolen, maaskee indseer han det aldrig; men det kan dog virke ubevidst paa hans Sjælsevner og Sprogstands og vende tilbage i Bevidstheden, naar Erkjendelsens Aar komme, og dertil maa man indskrænke sine Forhaabninger. Ogsaa afgive de en real Kundskab, hvortil alle Sprogs Lærere kunne knytte oplysende Bemærkninger. De mere særegne Fordele ved de gamle Sprogs Studium i Skolen forbyder Pladsen at udvikle. Kun vil jeg gjøre opmærksom paa, at det ikke ubetydeligt oplyser vore nærværende af de Lærde undertiden udelukkende tildannede Skrift-Dialekter, og et Bekjendskab til disse Sprogs Egenheder, saavel ved Ligheden som Contrasten, oftere kan være Enhver, der vil skrive sit Modersmaal med Estertanke, til Veiledning.

Dette sidst Anførte er allerede en mere real Fordeel. En afgjort real Fordeel er disse Sprogs Vigtighed i Livet, ikke alene for den Lærde i indskrænket Forstand, men for Enhver, som vil beskæftige sig med Videnskaberne og ikke pludselig vil see sin Forstning standset. Vel kunne paalidelige Oversættelser af de Gamle, i enkelt Tilfælde, erstatte Mangel paa Kundskab i disse Sprog hos alle dem, som blot søge almindelig Underretning eller Moerskab; men det bør dog ikke glemmes, at der gives langt færre af disse end Mange synes at antage, og at et saare betydeligt Antal af latinske og græske Autores aldrig kan ventes at blive oversatte, uden at de kunne paa nogen Maade tænkes at blive overflødige. Dertil kommer det hele lærde Apparat, som for en stor Deel bestaaer i Skrifter, der ere affattede især paa Latin, og som den egentlige Videnskabsmand hvert Øjeblik trænger til. Vort hele Studium hænger ved en Kæde af historiske Begivenheder saaledes sammen med de gamle Literaturer selv, at Europa, betragtet som en stor videnskabelig Nation, uadskillelig er forenet med Græker og Romere som med sine aandelige Forfædre, hvis Sprog selv derfor ere en reen Nationalskat, man ikke taabelig skal lade fortæres af Møl og Røst. Disse Sprogs Studium maa derfor i Europa betragtes som reen fælleds Nationalsag, for hvilken enhver folke-egoistisk Fordring paa snarere at studere Islandsk, Gammeltydsk, o. s. v. maa vige.

En tredie ligesaa vigtig Grund er Hensynet til Indholdets Behandlingsmaade i flere af de fortrinligste græske og latinske Værker, som ere os opbevarede, eller til det saakaldte Klasiske. Exempelviis er denne Gjenstand allerede omhandlet i det Foregaaende. Stilen, i høiere Forstand, eller Tankens Form og Udtryk i disse Værker, udgjør en saa ejendommelig Forening af Ro og Klarhed, af Kraft og Simpelt, af en let vakt Opmærksomhed for alt Vedkommende og en stille men bestemt Modstræben mod alt Uvedkommende, at ingen Læsning let kan opgives, hvis Virkning skulde være mere jevn og ligelig, eller som mindre fremkaldte en eensidig Retning i de unge Hoveder. Der gives vel Værker, som kunne maale sig med de Gamle i denne Skrivekonst, f. Ex. Machiavellis Historier, Cervantes Don Quirote, Gøtthes Tasso, o. fl.; men deels det materielle Indhold, deels Sproget gjøre dem mindre skikkede end f. Ex. Homer og Herodot, eller Ciceros Taler og Cæsars Krigs-

historie til at blive almindelig Skolebog. Heri maa det sikkerlig have sit uroffelige Forblivende ved det Gamle, naar blot undtages visse Modificationer i Valget af de hyppigst læste Skrifter. Jeg troer f. Ex., at Plutarchs historiske Skrivemaade gjer hans Biographier til en upassende Skolebog, at C. Nepos er for svær for de Unge og for let for de Ældre, o. s. v. Men om dette sidste tillader Pladsen mig ikke den negang at handle udførligt.

Men længer end til en saadan ubevidst Indvirkning af Behandlingsmaaden, en Indvirkning, der er analog med enhver Exemplets mægtige Indflydelse, maa man ikke udvide sine Forhaabninger. Til at forstaae Indholdet, til at reflectere derover bringe de færreste Disciple det, og man feiler storlig, naar man troer, at Klassikerne for deres egentlige Indholds Skyld fortrinlig bør læses i Skolerne. I Indholdets sande Værd staae mangfoldige Bøger ved Siden af de bedste Klassikere, og i Indholdets Vigtighed for os staae endnu langt flere høit over Klassikerne. Disse Bøger maatte da, i saa Fald, foretrækkes de Gamle. Men det seer netop ikke, fordi Skolen spørger her om Dannelsesmiddel for Sjæleevnerne, ikke om den bedste Næring for den modne Fornuft.

Endelig synes ogsaa en almindelig Sammenligning mellem det enkelte Menneskes Liv og den hele europæiske Historie at fordre den øverste Plads i Underviisningen for de gamle Sprog. Naturens Betragtning lærer, som bekjendt, at ikke blot en let overfluelig, gradviis Udvikling finder Sted i de forskjellige Riger og Familier, men at tiuige en paa dybere Naturens Love grundet Gjentagelse, eller Optagelse, af lavere Formationer og Evolutioner i høieres Liv, som organisk Gjennemgangspunkt, allevegne kan paavises. Denne Ophevelse af det Ringere i det Høiere er ogsaa et af de sikreste og skønneste Kjendetegn paa alt Naturlivs Enhed og symboliske Tilværelse. Paa lignende Maade har man gjort opmærksom paa, at Mennesket i fysisk Henseende gjennemgaaer flere Perioder, der kunne sammenlignes med tidligere Evolutioner i Naturen. Men denne Naturens Methode er nu uden tvivl den sikreste Typus at holde sig til, naar man ikke af blot empiriske og historiske Reflexioner vil bestemme hvad der bør være Skolefag og hvorfor det bør være det. Det vil sige, at ligesom Naturen i Menneskets fysiske Udvikling gaar

visse Skridt tilbage og lader det eksistere, en Tid lang, først som Plante siden som Dyr, for ret at begrunde dets Liv i hele Naturlivet, saaledes fulde Underviisnings-Konsten, i den aandelige Udvikling, gaae visse Skridt tilbage, for ret at begrunde Kundskab og Dannelse i det historiske Liv, og medtage, i en kort Gjentagelse, hvad der af dette endnu staaer i uafbrudt Sammenhæng med den nærværende Tid. Eller med andre Ord: Da hele Middelalderens og især de seneste Aarhundreders Dannelse beroer for en stor Deel paa de gamle Litteraturer, saa synes den Methode, om man tør vove at udrykke sig saaledes, som Forsynet fulgte i de europæiske Folkeslags Opdragelse, ikke ganske at kunne forbigaaes i nogen enkelt Europæers aandelige Dannelse. Vel er Europa i aandelig Henseende bleven myndig, og vor Videnskab og Indsigt omfatter Meget, som de Gamle ikke kunde have lært os. Men Ungdommen skal oplæres til at kunne bære og benytte denne Myndighed, og deri følge vi uden tvivl bedst Naturens og Historiens Vink, der pege ad een og samme Vej. — Om samme Forhold vil gjøre sig gjeldende, f. Ex. i Amerika, er et andet Spørgsmaal. Her handles kun om Europæerne som Arvinger til den gamle Verdens Herlighed og Indsigter.

Men af disse to Sprogs nærværende Underviisningsomfang bør dog sikkert det Latinskes endeel indskrænkes. En Times daglig Beskæftigelse dermed, hele Skolen igjennem, kan, under en rigtig Methodes Veiledning, føre fuldkommen saa vidt, som det kan forlanges, at Disciplen skal være, naar han forlader den. Men endeel af den gamle Suurdeig maatte rigtignok udseies. Dertil regner jeg, for det første, den gamle Overtro, at Latinen er kommet af Græsken, og alle med den beslægtede, især hollandske Etymologier. Sproget bør høvedes i sin originale Værdighed og Skjønhed, læres som et levende Sprog, og Disciplen derved øves i at gaae fra det bekjendte til det mindre bekjendte. Dette opnaaes især ved tidlig at forbinde en cursorisk Læsning med den fra Begyndelsen af vistnok meget gavnlige statariske, ved fra først af at forbinde Grammatikens Studium med de under Sprogøvelsen forekommende Exempler, og ved ikke at spille den kostbare Tid ved saakaldte Stiiløvelser, ferend Disciplen har en vis Mængde af Kundskab indsamlet. Den tidlige Latinskriven har altid forekommet mig overflødig, ja skadelig. Ingen Bonde malter

sin Kaly, men giver den tvertimod Melk at drikke. Denne Almuens patriarkalske Wiisdom synes jeg man skulde føre sig til Nytte, i det man overveiede, om det ikke, paa samme Maade, var klogeft og menneskefjærligst at lade den yngre Discipel samle tilstrækkelig Kundskab om Sproget inden man atter søgte at aspresse ham den. Den menneskelige Sjæl er dog ikke som et Kar, der den ene Dag kan fyldes, for den anden igjen at øses tomt, men som den moderlige Jord, hvortil den er bunden, og hvis Love i mange Henseender ere lig dens egne. Den kan saaledes modtage Lærdommen lig en Udsæd, men der fordres Tid, ofte meget lang Tid, inden den fremspirer, end sig inden Høsten kan holdes. Paa disse Love maa al Methode bygges, og paa dem kunde, blandt andet, passende overføres hiin dybe Veneration for "Stilen", der bringer mangen Skolemand til ubejelig og grim at forlange et dagligt Offer af ufødte Fostre og barnlige Lærere paa dens Alter. Jeg har hørt flere gjøre den Modbemærkning, at just det usigelige Hovedbrud, det kostede Barnet blot at sammensætte Adjektiv og Substantiv i det rette Rjøn, beviste tilstrækkeligt, hvor høist nødvendigt det var, saa tidligt som muligt at begynde med den latinske Stil. Men hvorfor skulde denne Slutning ikke være lige saa sand, naar den vendes om og da udsiger: just fordi man begynder saa urimelig tidligt kan Forsøget aldrig lykkes. Ogsaa Haandværkeren synes at følge en heldigere Methode; han lader ikke Drengen gjentagne Gange lære uden ad hvorledes man skal høyle, hvorledes man skal sye, o. s. v., men han lader ham see hvorledes det gaaer til i det han forklarer ham det, og saaledes mener jeg ogsaa, at Disciplene, i et Par Aars Tid, skulle tilvænne Dje og Dre ved Læsning, inden de begynde paa at frembringe noget Skriftligt selv. Fremdeles regner jeg til den gamle Suurdeig en-deel Anekdoter, som kaldes Mythologie og Antiquiteter. Som historiske Sag here de hjemme paa Høifkolen, men selv her vil det altid blive en Undersøgelse værd, hvorvidt de bør hentregnes til den for Alle passende Kundskab. I al Fald synes f. Ex. den christelige Middelalders Liv, Institutioner, o. s. v. at fordrø samme Opmærksomhed som Romertidens, og andre Nationers Mythologie er i flere Henseender lige saa lærerig som Grækernes og Romernes. En anden Sag er det, at der neiagtig maa meddeles Disciplen alle Fragmenter af disse to Sag, som tjene til de

læste Skrifters Interpretation. Endelig regner jeg hertil endeel isolerte Misgreb, som f. Ex. at lade Disciplen transponere Poesie til Prosa *), hvorved den uadle Mening udbredes, at Poesie blot er heitravende Prosa, eller at lade ham skrive Variationer over hele Stile, hvorved den Mening udbredes, at Udtrykket er ligesom en Kjole, der kan astrækkes og paasættes Tanken efter Behag, o. s. v.

Det staaer tilbage at handle om Methoden i det danske Sprogs Underviisning. Afskilligt i denne har steds været mig usforklarligt, f. Ex. naar Disciplen maatte lære Præpositioner, Pronomina, Conjunctioner og lignende Ting paa Ransse, ligesom om Modersmaalet var et fremmed Sprog. Overhovedet har den danske Underviisning, saaledes som den er forekommen mig, en ænigmatisk Dybde, som jeg har opgivet at approfondere. At stor har i Comparativ større, at den hedder i Neutrum det, o. s. v. veed Disciplen meget vel; skal han nu lære af en Anden, at han veed dette, saa bliver han vist forvirret, og troer, at der skjuler sig noget ganske Andet derunder, eller vækkes til en fin Abstraction, som hans spæde Evner ingen Gavn have af. Jeg formener, at den yngre Discipel kun praktisk, ved Dvelse i Rettskrivning og i den almindelige grammatikalske Oversigt, hvormed uidentviol al Sprogunderviisning bør begyndes, skal lære Modersmaalet. Den Forsigtighed i at tvinge noget frem i Bevidstheden, inden det vaagner i denne, som jeg i det Foregaaende har anprist, maa især gjælde Modersmaalet. At lære udenad, at man veed hvad man veed, er den første egentlige Reflecteren, det er en spæd Philosophering, som Tanken ikke maa bebyrdes med førend en vis Grad af Eftersænkksomhed, af Naturen og ved den øvrige Underviisning, er fremkaldt. Modersmaalet maa derfor ikke læres udenfra som en Kundskab, men Indsigten deri maa fremloftes hos Disciplen, naar Aandskraften er stærk nok til at begynde en saadan Construction. Da lade man Disciplen, i Korthed, danne selv den hele Grammatik ved Hjælp af hans grammatikalske Indsigter i Almindelighed. En Lærebog, hvori

*) I min Skolegang brugtes dette ogsaa som Dvelse i Dansk. Jeg fik saaledes engang Kungsteds Lyksalighed at omgjøre. Men jeg bragte det ikke videre end til: "J skygger, som ere kjølige."

Lectier foresattes, kan ogsaa gjerne lægges til Grund, men kun som Ledetraad for hans egen Eftertanke. Paa den Maade vil en ældre Discipel kunne lære hele den danske Grammatik i et Fjerdingaarstid, og der vil blive Leilighed for Læreren til at gaae langt videre i Raisonnementet over Sprogets almindelige Udseende og Sammenhæng med ældre Former og beslagtede Sprog, end som han nu er istand til. Thi alene den, som allerede veed hvad Grammatik og Sprogstudium er, kan begribe, hvorfor det kan have Værd at sammenstille Modersmaalets Former og overtænke, at f. Ex. skriver hedder Frev og ikke skrive i Imperfectum. Og Underviisningen i Modersmaalet kan ikke, som al den anden, i al Fald sætte sit Haab til en ubevidst Indvirkning af det udenfra Kommende, da Kundskaben jo allerede ligger hos Disciplen og altsaa ikke skal meddeles ham, men fremdrages af ham.

Hiin omtalte Forsigtighed bør endnu i høiere Grad iagttages med den danske Stil. Den vigtige Forbedring ved Examen Artium, at den danske Stil som Sag reent ophævedes, kan være en Rettesnor for al Underviisning heri. Fordrer man ikke engang af den modne Discipel, at han skal kunne fremsætte sine Tanker over Andet end over hvad han har lært, saa er det af den Grund allerede en Modsigelse, at forlange af den yngre Discipel, at han skal fremsætte sine Tanker over hvad han blot har tænkt, eller rettere, at forlange, at han skal tænke (Ordet taget i denne filosofiske Forstand). Dette sidste er uendelig vanskeligere end det første; men alligevel fordres det meer eller mindre i enhver dansk Udarbejdelse, som er andet end et Svar paa et Spørgsmaal af Religionslæren eller af Historien. Der hører en altfor kunstig Observation og en Tænksomhed, som sædvanlig først vaagner hos den Vognere, til at afhandle en Gjenstand skriftlig aldeles paa fri Haand, hvortil Stoffet skal conciperes af den Unge selv. Det kan endog blive en Samvittighedsfag at fremlokke disse Phantasiens spæde Blomster. Overhovedet er det i det Almindelige vigtigt at agte paa Naturens Wink, der stedse sætter en Dæmning for enhver ny Evolution, hvorved den sammentrænges i sin Kraft og faaer Tid til at modnes. Dette Princip er ogsaa Grunden til den bundne Form, hvori Poesien optræder. Den Fylde af Genie, som hos en enkelt Discipel muligen kunde lide derunder, skaffer sig ad andre Veie en des friere Udvikling. Men det er at

senderrive disse velgjørende Baand, naar man pirrer det unge Gemyt til Opfindelser og Productioner, der kun spille og svække den Kraft, som i Skjul burde samle Styrke. Endeel Misgreb ere vel allerede rettede, og der gives vel neppe længere Examensopgaver som disse: "at beskrive en Fjøn Høstdag" eller "hvad er Poesie og hvilke ere dens fornemste Arter"? Flere Enkeltheder som f. Ex., at en kort Rhetorik (i gammel grammatisff Betydning) meget passende forbandtes med de danske Stiil=Oeuser; at der hyppigt oversattes fra de fremmede Sprog, og noie saaes paa, at det danske Sprogs Aand bevaredes; at den Dansk, hvorfra der oversattes, strengt censoreredes i de øvre Klasser fra Orthographiens og Interpunctionens Side; at alle Stiles Skrivning, som ikke vare Extemporalstile, havde negativ Indflydelse paa den kalligraphiske Karakter, o. l., det kan her blot berøres.

I Anledning af Sprog=Underviisningen i Almindelighed maa den Bemærkning tilføjes, at det er af ikke liden Vigtighed at indrette alle Stilenes Retning og Gjennemgang efter faste Regler, hvorved Tidsspilde undgaaes. Da meer end de halve Feil ere Uagtsomhedsfeil, saa synes det-gavnligt først at bemærke alle Feil med afdalte Tegne, og derpaa give Disciplen Stilen tilbage for selv at rette saameget mueligt. Derefter foretages Stilen i Klassen til endeligt Gjennemsyn. Udskillig Tid vindes allerede herved. En anden Maade, at vinde Tid paa, er at begynde Timen med Stileretning og slutte den med Læsning. Var Klassen meget stor, kunde Retningen fordeles paa to Timer. Thi accurat faaer Timen ikke til, og en Rest gaaer saa til Spilde; ogsaa blive Disciplene for urolige ved en heel Time at overlades til sig selv. Undertiden kunne alle Stile, især de som udarbejdedes hjemme, rettes høit for Alle under Et, da det ofte hendes, at de fleste Disciple just støde an paa de samme Steder. Men Læreren maa alligevel eftersee i Bøgerne om Rettelserne ere indskrevne rigtigt af Disciplen. Gjøres hine Tegne med rødt Blæk, saa træffer Djet strax Rettelsten, og Eftersynet er snart fuldendt. Et andet Middel er at give en Extemporalstiil medens de andre Stile rettes. Derfor ere to Slags Stilebøger aldeles nødvendige i hver Sprog; ogsaa for at paasee Orden, Reenlighed og Skjenskrivt (mere end man ofte plejer) i den Bog, hvori skrives hjemme.

Endelig maa jeg fremsætte det Ønske, at al grammatikalig Underviisning begyndte med en almindelig Anviisning, som intet enkelt Sprog holdt sig til, men som meddeelte det Allervigtigste af det Paradigmatiskke i alle Skolesprog efter et strengt System, hvortil jeg, for min Part, naturligviis onsker det System anvendt, som jeg erkjender for alle thraciske eller japetiske Sprogs eget naturlige System. Kunde denne Eenhed bringes tilveie, saa sparede man sikkert flere Timer ugentlig. Nu finder en overflødig Gjentagelse eller Modsigelse Sted i de forskjellige Grammatiker. — Selv saadanne Smaating bør neppe oversees, at s. Ex. Pronominernes Deklination bør læres efter Kjonnene, ligesom Verberne læres efter Modi, hvorimod man for at prøve Drengens Færdighed vel engang kunde lade ham deklinere paa tværs: qui, quæ, quod, o. s. v. Af denne Slags gives der mange Særheder, som i det mindste ikke lette Arbeidet.

Om Mathematiken vover jeg at have den Formening, at dens Methode saa meget kunde sammentrænges (deels ved en raslere Fremskriden i sig selv, i det de enkelte Sætninger forbandtes paa en mere organisk Maade *), deels ved at lade adskillige Læresætninger, som nu udføres, blot behandle af Disciplen som Extemporalstil), at Trigonometrie, Stereometrie, kort sagt den fuldstændige lavere Mathematik absolveredes i Skolen. At disse sidste Dele lærtes vilde forhindre, at et eensidigt Begreb om Mathematikens Karakter udbredtes; det vilde være af særdeles Vigtighed for alle Naturvidenskabernes Fremstilling ved Højskolen, og endelig være et betydeligt Overtalelsesmiddel for de andre Stænder til at søge den almindelige lærde Underviisning. At disse Fag kunne absolveres i Skolen har Erfaring lært. Man opnaaede tillige den store Fordeel, at Mathematiken kunde gaae ind som fælleds Fag ved Højskolen, og blot doceres for de ældre Liebhabere, hvoraf denne Videnskab stedse har nogle, og for de enkelte Studerende, som vilde vælge den

*) En Forfatter har sagt: die Mathematik ist die einzigste Wissenschaft, welche noch einer Entfranzöserung durch germanische Völkerstämme bedarf.

til Sag, eller dog drive dens Studium for dens egen Skyld. Thi for Unglingen, hos hvem en friere aandelig Bevægelse begynder at røre sig, har Mathematiken i Almindelighed noget indsnærpnde og høist utilfredsstillende, og den friske Phantasi, der vil naae Alt med en dristig Slugt, foler sig i den Skuffet, ligesom han, der sit Tegningen af en stor Bygning til Foræring, istedenfor Bygningen selv.

Om Methoden i Religionsunderviisning lader sig ikke meget sige abstract, men desmere kan der være at bemærke i det concrete Tilfælde. Intet Sag er saaledes afhængig af Lærerens Individualitet og Villie. Kun saa meget være her sagt, at enhver Skolebestyrer maatte frabede sig baade en kritisk og en speculativ Fremstilling og forlange en streng dogmatisk, i den Forstand, hvori Dogmatisme tages i Philosophien. En Theolog vilde vel kalde den sande Methode historisk eller betragtende.

I Tødernes Historie har man, i den senere Tid, mere fremtrukket det politiske Element end det er gavnligt, hvorved det Biographiske og Poetiske, der er det Religiofes Billede, trængtes tilbage. Efter Delingen ordnedes Fortællingen vist langt bedre efter Prophetrækken end efter Kongerækken. Overhovedet maatte den gamle typiske Karakter, som ene og alene udtrykker Hensigten af Bibelhistoriens Læsning, mere bevares og stærkere fremhæves. Bibelhistorien vilde derved tillige sammentrænges og en Indledning om de gamle Mythologier, saavel som en kort Slutning om Christendommens Historie, i Forbindelse med den kunne udgjøre en passende Religionshistorie og meddele enhver Dannet flere elementære Kundskaber, som han siden savner, men vanskelig selv kan samle sig.

Kundskab til Menneskeslægtens vigtigste Tildragelser udgjør eengang en nødvendig Deel af hvert Menneskes Dannelselse. Allerede denne Fordring hjemler Historien en bestemt Plads i Underviisningen, og det er en af den nyere Tids Fortjenester at have givet dette Sag en passende Udvidelse. Desuden er almindelig

historisk Kundskab et Grundlag for Meget af det, som doceres ved Høiskolen, og endelig tjener denne Underviisningsgreen — inden for sine rette Grændser — til betydelig Nølse for Hufommelsen og de andre lavere Sjæleevner. Men Historiens vigtigste Værk som Skolefag er vel dog dens poetiske Virkning eller den Indflydelse, den har paa Gemyttet i Almindelighed, og den høie Tilfredsstillelse, den tjænker Ungdommens ubegrændsede Videbegjerlighed. Derfor burde den behandles, ligesom Bibelhistorien, i en mere typisk Karakter. Under Skildringen af det Individuelle og Personlige maatte den vække Tanken om det almindelige Menneskelige, om Livets Vilkaar og Gang, om det Godes som det Ondes ofte ubegribelige Magt, og lade aue den dybere Sammenhæng, som peger paa en guddommelig Styrelse. Ikke blot som Middell til Lidsafdeling burde Christendommen derfor staae i Midten. Med et i vor Tid yndet Ord kunde denne Typus betegnes som den psykologiske, naar man ikke deraf vilde tage Anledning til at behandle Historien efter en selvlog Pragmatismes Schema.

At den historiske Underviisning begynder med Biographier og Brudstykker om store Omveltninger, er derfor saare passende. Det giver den rette Smag, som Ungdommen bør have paa historiske Ting. Men derimod formener jeg, at det heilig maa misbilliges, naar man siden ikke betragter Folkeslagene ogsaa som store Individuer, hvis sammenhængende Biographie alene giver et anskueligt og behageligt Billede af en vis Side af hele Menneskeslægten's Liv, eller, med andre Ord, at man ikke følger den simple ethnographiske Methode. Den saakaldte synchrohistoriske Methode staaer dette Billede itu, farer nu fra den ene Stump deraf til noget ganske Andet, derfra tilbage til det samme igjen, medens den Orden, den unægtelig følger i sin Skildring, er bygget paa Grundsætninger, som Disciplen kun sjelden aner, end sige kan fatte og beholde. Det Begeistrende, som ligger i Historien, adsplyttes ved denne konstige Sammensætning, og den Grundvold, som det Geographiske giver den historiske Fortælling, roffes, i det Phantasien ikke faaer Tid til rigtig at befæste Billedet og klart forestille sig dette Folk just paa dette Sted. Denne Methode er ikke alene bygget paa en videnskabelig Undersøgelse, thi det bør al Methode være, men den er selve Fremstillingen af den systematiske Oversigt, hvor-

ved den foregriber Høisfolen og lader denne Jntet tilbage uden en større Udførlighed, som den Tænkfomme vel bedre forstaaer, men som nu ikke er ham nok. Den er fremdeles udsat for at begaae endnu flere Gjentagelser end hiin anden Methode, da den slipper Traaden hvert Øjeblik, og derfor maa recapitulere for at tage den fat igjen med Anstand. Den maa oftere gjøre Brud paa den naturlige Fortællings Gang, for at anbringe de i Historien uundgaelige Episoder, hvis Forbindelser med det Hele altid faaer et voldsomt Udseende under den synchroonistiske Methodes Anvendelse. Den fører endelig til et mere philosophisk og kunstigt Sprog, end de fleste Disciple kunne fatte med Lethed, ved det, at den maa stræbe at sige saa meget med saa Ord, for dog stedse at synes Fortælling og ikke reent Raisonnement.

Den ethnographiske Methode har vel og sine Mangler, men i Skolen synes de ikke at have betydelig Indflydelse. I den gamle Historie giver Fremstillingen sig næsten af sig selv, da for det meste kun eet Folk var det herskende eller det mærkelige. Alle enkelte Staters Historie fuldføres for sig indtil de erobres af andre og tilsidst af Romerne, til hvis Historie bedst Fortællingen om alle Landes Erobring opbevares. Folkvandringen bliver et Mellemspil for sig. I den nyere Historie bestaaer især Kunstgrebet i at fortælle den flere Stater omfattende Begivenhed paa det rigtige Sted, s. Ex. den spanske Successionskrig i Frankrigs og ikke i Spaniens Historie. Saaledes maa endeel af Italiens Historie fortælles i Tydslands Historie, fordi det er dette Folks og dets Keiseres Historie, der forflyttedes paa italiensk Grund. Enkelte Begivenheder, som Korstogene, kunne volde store Vanskeligheder, men kunne dog neppe bevirke det Heles Opgivelse. Meddelelsen af et levende, beskueligt Billede af hvad der udgjorde eet sammenhængende Liv synes dog at være den historiske Underviisnings første Formaal: Philosophien herover, hvis Skelet er den synchroonistiske Methode, kun et langt fjernere. Derimod kan det sikkert være aldeles passende, at de skriftlige Afhandlinger i det historiske Fag sterstedelen blive lette synchroonistiske Sammenstillinger, som Disciplen selv sanker Stof til. Meer end nogensteds maa det iøvrigt bringes i Erindring, at her kun skizzerte Fragmenter fremsættes til Kyndiges nærmere Overveelse.

Geographien har i senere Tider vundet betydeligt ved Reiser, Krige, statistiske Værker, o. s. v. Ved at angive de historisk mærkelige Stæders Beliggenhed understøtter den vel Historien; ogsaa indeholder den nu mere egentlig Naturbeskrivelse; men Stoffet har dog aldeles Overhaand. At anføre en Mængde Navne uden at turde vedføje det Mindste som Beviis for det Hensigtsmæssige i Anførelsen, forekommer mig ganske planløst. Saaledes har Riise, f. Ex., i Preussen alene 45 tomme Navne. (Ved Ehrenbreitstein og Coblenz, som ikke burde stilles ad, kunde ellers de enorme Fæstningsværker passende omhandles, o. s. v.). I Frankrig maa ikke faa intetsigende Navne læres, fordi man vil gjennemgaae ethvert enkelt Departement, som dog synes temmelig hensigtsløst o. s. v. o. s. v. Endeel Navne kunde vel derfor udstryges af de geographiske Lærebøger. (En geographisk Haandbog kan ikke være for rig, og naar Forfatteren angiver hvad dermed skal siges, kunne utallige Navne hensesættes i denne og blot forsynes med et eller andet Tegn). Om andet Stof skulde optages i deres Sted bliver et andet Spørgsmaal. Geographien, i sin Udførlighed, er en af de moersomste Discipliner; men Hensyn til Stoffets Nytte kan, som allerede i Begyndelsen om hele Methoden i Skolen bemærkedes, ingen Kettesnoer afgive. Geographisk Kundskab kan desuden let erhverves i enhver Alder ved Hjælp af lidt Sprogkundskab. Dertil kommer, at endeel geographisk Kundskab først faaer varig Interesse og Værd, naar den hæves til videnskabelig Indsigt og giver et sammenhængende Billede af større Verdensforhold imellem Befolkning, Handel, Fabrikvaesen, Finanzer, Agerdyrkning, Dyrs og andre Naturgjenstandes Udbredelse, Bjerghøider, Vandmasser, o. s. v. Jeg mener derfor, at Skoleunderviisningen skulde indskrænke sig til Angivelsen af de frappanteste Phænomener og af saadanne statistiske Data, der kunde siges at være af allerførste Rang. Thi i det Hele maa Geographien i Skolen mere holde paa sin Værd som forberedende Elementarunderviisning, end paa sin Værd i Livet.

Geographien maa saameget mere holdes inden visse Grændser som man neppe længere vil blive i Stand til at udelukke Elementerne af Naturvidenskaben fra Skolen. Der er i vore Tider gjort saadanne Fremfærdt i Naturens og alle enkelte Naturgjenstandes Beskrivelse, Undersøgelse og Sonderlemmelse, der have

udviklet sig ganske nye selvstændige Discipliner af den store omfattende Naturvidenskab, og Alt i denne har faaet en saadan Betydning og indbyrdes filosofisk Sammenhæng, at Natur-Philosophien, i egentlig Forstand, er bleven til en af de allervigtigste og lærerigste Videnskaber, der desuden ved sin Friskhed, sine daglige Fremskridt og sit skjønne Udortes har noget ganske eget Tillockende. Allerede ere disse Videnskaber saa vel begrundede, at de mægtigste Forandringer ved dem ere bevirkede i det borgerlige Liv, hvorved deres Studium har vundet endnu mere i Interesse. Deres Uundværlighed saavel for den Lærde som for Lægmand kan derfor ikke længere omtvovles. Men som Dannelsesmiddel kunde de ikke tillægges betydelig Værd, da det Formale i dem, som skulde tjene til Disciplens Uddannelse, ligger i en langt høiere Sphære end Grammatik, Proportionslære, o. s. v. og altsaa ikke kan fattes af ham. Det maatte overspænde hans Phantasi og støve hans Forstand, hvis han vilde begribe Naturen, inden han havde begrebet noget af det Aandelige, det Eneste, som kan give ham Selvstændighed til ikke at overvældes af Naturens radsomme Magt og tabe sig selv i dens mørke Afgrund. Men den udvendige Naturbeskrivelse og det Empiriske af Statik, Electricitet, o. s. v. vil, til stor Fordeel for Studiet ved Højskolen, kunne læres i Skolen. Liden dertil kunde tages fra det Overflod, Latinen har. Børnene have stor Lyst til at vide hvad Alting i Naturen hedder; ikke faa tilfredsstille denne Lyst paa egen Haand; det vil derfor være en let Sag at bibringe dem en Masse af materiel Kundskab, saavelsom den fornødne Nomenklatur, og Docenten ved Højskolen kan nu frit begynde paa Systemets Fremstilling, og omtale det Factiske uden at spille Tiden med dets Beskrivelse. Man tør uden tvivl haabe sig ret meget af en sliq Forberedelse i Skolen.

Om Skolebøger kunde skrives et heelt Program alene. I et lidet Land som Danmark, hvor Afsetningen af Bøger ikke kan være betydelig, er det ganske naturligt, at baade Forfatter og Forlægger af Skolebøger ønske, at disse kunde indrettes, saa at ogsaa andre kunne bruge dem, eller at de paa een Gang ere en Lære- og en Haand-Bog. Jeg har selv forsøgt noget Eignende med min tydske

Grammatik, ved en omhyggelig Adskillelse og særegen Betegnelse af Stoffet. I adskillige andre Skolebøger kan dette ikke ske, og de maa da bruges med Forsigtighed og efter en aftalt Methode. Som Exempel kan anføres Munthes "Lese- og Lærebog i Fædrelandets Historie;" en Bog, som selv ældre Mænd kunne læse med Lyst. Fjerde Oplag er ikke mindre end 372 Sider. At lade Disciplen lære den hele Bog udenad som Historie vilde være taabeligt: men man kan ikke forlange, at enhver Lærer skal kunne gøre et med Skolens almindelige Lær stemmende Udvalg; dette maa desuden være forskjelligt i lærde og i Borger-Skoler. Et lignende Udvalg maa treffes i flere andre Skolebøger, s. Ex. i Badens latinske og i Langes græske Grammatik, i det allermindste dog i de nedre Klasser, i Riises Geographie, o. m. a. Men skeer saadanne Udvalg ikke methodisk og under Opsigt, eller ske de slet ikke, som man ogsaa har Exempler paa, saa spildes Tiden i det Disciplen overlæseses, og den methodiske Forberedelse, hvorpaa den senere Dannelse tildeels skal bygges, kan ikke finde Sted.

En stor Fordeel for Skolen vilde det være om en Encyclopædie kunde udarbejdes, som angav hvilke Elementer en Discipel hensigtsmæssigst undervistes i inden han optoges i den lærde Skole. Ikke alene megen Tid vilde vindes, men megen Noie spares Læreren, naar den Nyindkommende strax kunde følges med en Deel af de Andre. Foruden den omtalte almindelige grammatikalske Oversigt af det Paradigmatiske maatte den angive nøiagtig hvilket der skal læses af engang bekjendte Lærebøger, eller ogsaa selv indeholde det Fornødne. Dette sidste var vel det Bedste. Nu melde Børnene sig til Skole og ere forberedede paa den forskjelligste Maade. Af Noget have de lært for meget, af Andet ofte aldeles intet, og de faae derved ikke sjælden en ringere Plads end Vedkommende ventede. Vil Noget lade en Dreng forberede til en høiere Klasse, da er det vist aldeles nødvendigt i Tide at træffe Aftale med den Skoles Bestyrer, hvor han ønskes optaget. Ellers kan et Barn let sættes et heelt Aar tilbage.

Mange ivre mod Chrestomathier o. lign. og fordre, at Disciplene skulle læse Autor selv, eller den hele ubeskaarne Autor. Men beseer man Sagen nøiere, saa bestaaer det Karakteristiske i deres Methode fornemmelig deri, at Disciplen skal eje

en Udgave af den hele Bog: i Gjærningen gaaer man anthologisk tilværks og læser f. Ex. 4 Bøger af Homer, sædvanlig blandt de forreste, tre eller fire af Virgil, enkelte Taler af Cicero, et Par Bøger af Metamorphoses, enkelte Bøger af Herodot og Xenophon, o. s. v. o. s. v. Den eneste Autor, som læses tildeels fuldstændig, er Horats, men denne Digter er man ogsaa ved Loven pligtig at læse saaledes. En lovbefalet Samling af hvad der fordreides var nu vel ønskeligst med Hensyn til de mange Penge, som Skolebøger aarlig koste; i en fire Bind vilde den næsten kunde sammentrænges og dog enkelte Anmærkninger vedføjes. Men af andre Grunde maatte en saadan Samlings Brug dog vel forkastes, især fordi den bandt Lærerne altfor meget. Derimod maatte man meget ønske, at en passende Skoleudgave havde f. Ex. af de fire første Bøger af Veneiden, med Anmærkninger — ikke for pedantiske Philologer og Æsthetikere, men — for Skoledisciple. En Anthologie af det Skønne og Passende i Metamorphoses troer jeg vilde være en saare velkommen Skolebog *), der i enhver Henseende svarede til sin Bestemmelse. Og skulde det være umuligt eller hensigtsløst at foranstalte en Skoleudgave af nogle homeriske Bøger, hvoraf de fire lovbefalede kunde vælges, og som den, der vilde læse videre, læste allesammen? Den vilde, forsynet med Anmærkninger, kunne sælges for ti til elleve Mark. Kun de, som læse Græsk for Hebraisk, behøvede at anskaffe den kostbare hele Udgave. Pladsen forbyder mig at gaae i Detaile med flere Forslag. Jeg vilde kun bringe Sagen paa Bane, da man virkelig altfor vilkaarlig disponerer over Foraldres og Forefatters Pung, og lader Bøger Hareviis komme fra Tydskland, som danske Skolemand dog vel selv burde kunne besørge.

Sluttelig kan jeg ved denne passende Leilighed ikke afholde mig fra at bemærke, at Skoletiden forekommer mig noget for lang, og derimod Lidet, inden hvilken man ved Universitetet begynder paa Embedsstudier, for kort. Men da der

*) Thi at en fuldstændig Udgave deraf, som f. Ex. Meinecke's, skulde være heelt igjennem "zum Nutzen der Jugend" er vel meget tvivlsomt.

ligger meget Subjectivt i saadanne Meninger, vil jeg her ikke sege at bevise min Synsmaades Gyldighed, men kun gjøre opmærksom paa hvilken Fordeel man synes at kunne drage af en Forandring i disse Tidsbestemmelser, hvis den fandtes passende. Universiteterne, mener jeg, have ligesom Laugene overlevet sig selv. De vare eengang altomfattende Læreanstalter; men den politiske Betydning, som Studier og lærd Uddannelse efterhaanden have faaet, samt Statens konstfulde Organisation, der fordrer en meget forskjellig og særegen Forberedelse af dens Tjenere, have efterhaanden gjort andre beslægtede Anstalter fornødne. Adskillige Slags Seminarier ere i den Henseende oprettede eller rettere forsøgte paa, thi en rigtig Fremgang have mange af disse ikke havt, formodentlig fordi man intet klart begrændset Njemed havde ved Oprettelsen. Andre Udvidelser ere f. Ex. det nye Forhold, hvori Hospitaller og Sygestuer, paa Grund af det medicinske Studiums Fornødenhed, ere traadte til Universiteterne, eller, hos os, f. Ex. det juridiske Selskabs seneste Sanction som en Art offentlig Embedsskole, ikke at tale om vore Manuacterers private Universitet ved Siden af Statens offentlige. Jo meer nu Universiteterne bleve en Skole for Embedsmand, des mindre bleve de, i flere Lande, Skole for Videnskaberne i Almindelighed, og det Universelle traadte i Baggrunden. Livet opgav dog nødig sin Fordring paa dette, og søgte saa ad overordentlige Veie at tilfredsstille den, derved at Literaturen traadte i Opposition mod Læreanstalten, eller i det mindste aldeles uafhængig af denne udviklede sig. Men undertiden lykkedes dette ikke, og hele Landet faldt aandelig i Søvn. Da nu Livet ikke længer er ungt og blomstrende, og ingen Kraft derfor bør spildes, saa synes det paa Liden at give de forskjellige Retninger et mere bestemt Maal og en mere organisk Virkefæds. Jeg har tænkt mig Sagen saaledes: Staten maa have sine politiske Anstalter til Embedsmænds Dannelse, og ikke blot til at danne Routiniers, men indsigtsfulde, ædle Mænd, hvorved menes Forelæsninger, praktisk Ovelse under Veiledning, o. s. v. (At Theologerne, ligesom Juristerne ved Ansættelse i Contoirer, Philologerne ved at undervise, Medicinerne ved at bivaane Clinicum, ogsaa søgte tidlig Forbindelse med Livet, inden de betraadte en bestemt Veie, var vist meget ønskeligt, og ligesom det fordres af dem, at de skulle have besøgt den lancaster'ske Normal'skole og en oeconomic Forelæsning, saaledes var de

maaſkee ogſaa paſſende, at de fremlagde Atteſter fra paalidelige Geiſtliche rundt om i Landet, at de kjendte en Præſts Forretninger og en vis Tid havde øvet de vigtigſte). Enten nu ſaadanne Anſtalter i Forening førte, Navnet Univerſitet, eller ei, blev vel mindre vigtigt, men ſaare vigtigt var det, at et ſligt Univerſitet fandtes netop i Landets Hovedſtab, der høilig trænger ogſaa til denne Deel af "Jordens Salt." En heldig Reform af offentlig og privat Forelæsning kunde maaſkee følge deraf. De egentlige Konſter og Haandværker behøve paa lignende Maade en høiere Dannelses-Anſtalt eller rettere Skole, med hvilken de ſaakaldte polytechniſke Inſtituter nærmere ere beſtjægtede; og hvormeget man har leet af hine Forelæsninger over Skrædderſyning, ſaa er Tendentſen dog den hele Tidsalders, nemlig at opfatte i Begrebet hvad Traditionen ikke længer bevarer, og at bringe Forſtand o: Konſt ind i Haandværket. Heller ikke fra diſe Konſtkoler kunne videnskabelige Forelæsninger tænkes ubelufte, men de beſtemmes og begrændſes dog ganſke af Formaålet.

Det første Univerſitetsaar og det ſidſte Skoleaar kunde ſaaledes opoffres ubeluffende til Videnskaberne, eller rettere til Philoſophien, paa et dertil ſærſkildt indrettet Gymnaſium eller Seminarium. Det er deſværre indlyſende, at dette ypperlige Dannelsesmiddel altfor meget forſømmes her tillands, da Følgerne viſe ſig allevegne. Til Philoſophiens Studium i vidtloſtigere Forſtand hører forreſten Alt, hvad der nu, ikke ſaa urigtig ſom man ofte troer, doceres af det philoſophiſke Facultets Medlemmer. Diſe Fag maatte alſaa doceres efter viſe Regler og i forſkjellige Curſus, efter den Stand, de Studerende vilde vælge, enten ſom Præſt, Læge, Officier, Kjøbmand, Maler, Fabrikant, o. ſ. v. Men den egentlige Philoſophie maatte dog blive Hovedſagen. Den, ſom forlod dette Seminarium efter at have abſolveret ſine foreſkrevne Curſus, havde ſaaledes opfyldt ſine Pligter, og var en ſelvſtændig ung Mand, der ikke blev anſeet ſom en Landløber i Vidſkabernes Gebeet, ſaaledes ſom ofteſt Tilfældet er med dem, ſom kun abſolvere de ſmaa Examina ved Kjøbenhavnſ Univerſitet. For Nationens videnskabelige Udvikling vilde en ſaadan naturligere Fordeling af Studierne have en uberegnelig Fordeel. Den bratte Overgang fra Skole til Univerſitet og til Hovedſtab (thi et ſaadant Seminarium laae bedſt i Provindſen, ſ. Ex. i Odense), hvilken ſaa mange frygte for, hævedes,

og Ynglingens Videlyst og Frihedskjærlighed kunde, indenfor de rigtige Grændser, finde en Næring og Tilfredsstillelse, tilmed en Dannelse og Forædling, som det første Universitetsaar, der betragtes med Langsel og Uroe som blot Ophold i For-
gaarden, ikke som nogen selvstændig Livets Afdeling, ikke kan tjænke.

Ich hab's gewagt.

Ulrich von Hutten.
